

ЛИСТ ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ
ИЗЛАЗИ СВАКА ТРИ МЕСЕЦА

Задужбина

ЈУН 2006. • ГОДИНА XVIII • БРОЈ 75 • ПРИМЕРАК 50 ДИНАРА

ПОРУКЕ КЊИГЕ ПРОФЕСОРА ГУНАДА МУКЕРЦИЈА ИЗ ДЕЛХИЈА ПОСВЕЋЕНЕ ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЦИЋУ

У знамен српског генија

Ова невелика књића, по обиму (140 страница), велика је по траји коју обухвата, по умешно датој синтези тогово свих Вукових радова, по ходу кроз Вуково време, али пре свега по чистоти и чистоти истицавају историјских и културних збивања на прелому епоха и књижевних праваца. То је књића велика по тосподарству духа који зрачи из сваке њене идеје, велика по памети и добром разумевању за све људе, истакла је професор др Нада Милошевић-Ђорђевић

Књига која је пред нама објављена је на енглеском језику професор Гунада Мукирци, шеф Катедре за модерне европске језике на Универзитету у Делхију, доктор наука Московског универзитета, чувени научник на пољу славистике и врсни преводилац Тагоре. Књига је штампана 2006. године у издању индијске издавачке куће Brijwasi (Бриџваси) Book Distributors & Publishers, и носи наслов Vuk Stefanović Karadžić – The Mark of Serbian Genius (Вук Стефановић Карадžић, знамен српског генија).

Ова невелика књига, по обиму (140 страница), велика је по траји коју обухвата, по умешно датој синтези готово свих Вукових радова, по ходу кроз Вуково време, али пре свега по чистоти и чистоти истицавају историјских и културних збивања на прелому епоха и књижевних праваца. То је књића велика по тосподарству духа који зрачи из сваке њене идеје, велика по памети и добром разумевању за све људе.

Појединачно, за наше време, ретких књига које од првих написаних речи отварају душевну отменост свога творца. Поред посвете аутора бившем амбасадору ФНРЈ у Индији др Радивоју Увалићу и професору др А. К. Маурију, шефу Одјеска за словенске и угронске студије Универзитета у Делхију, и својеврсног завета да се студије српског и хрватског језика оживе, како се не би угасиле – ређају се на готово две странице топле речи захвалности свима поимене који су аутору на различите начине помогли, од подстичаја, консултација и превођења, лектуре и рецензије, до поклоњеног српско-хрватско-енглеског речника и препродукције фреске Исуса Христа, да би на крају следила молба читаоцима да му укажу на неминовне грешке, које се у оваквим делима појављују. Не може човек да се не задиви над овом својеврсном потребом у којој племенита скромност тежи да наткрије заиста немале сопствене заслуге. Јер, ако и није знао ознаке за поједине речи, научник слависта и полиглота схватају је шта је означено у српском језику и значење језика у целини.

Књизи претходи афирмативан предговор др Егона Фекетеа који анализира садржину и истиче вредност рада професора Мукирција. Следи Увод самог аутора који приближава читаоцима своје дело, задржавајући се, између осталог, и на кратком историјату појава писаца речника на индијском поднебљу, проучавалац бројних индијских дијалеката, граматика, најзад на типолошком поређењу између творца првог бенгалског буквара и друштвеног реформатора Иштвара Чандре Видасагара (Ishwar Chandra Vidyasagar), који се године 1843. појаве Вука, великог усамљеника, који се десио Србији.

Није случајно што је аутор Вуковим речима и завршио свој увод: „Што су гођљуди на овоме свијету измишлили, ништа се не може упоредити са писмом. Пријатељ или знанцу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послати мисли своје на комаду хартије; читати што су други писали прије двије или један годину, и написати да могу други послије неколико ильада година читати; то је наука, која ум љуцки готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измилио, био више Бог, него човек“. Али професор Мукирци се није зауставио на томе. Указао је на значај штампе и најзад на важност компјутерске ере, која омогућује распростирање идеја међу људима целе наше планете. Био је то и увод

у непресушну актуелност и бесмртну унiverzalnost Вукових мисли.

Средишњи део књиге заузимају четири основна поглавља названа: 1. Новија српска књижевност пре Вука; 2. Појава Карадžићевог етоса; 3. Шиприна Карадžићеве визије; и 4. Карадžић културни револуционар.

У првом се, помињући неколико важнијих претходника на различитим пољима Вукова рада, с разлогом задржава на Доситеју. Истиче његову образованост, прихваташе европског наслеђа, утицај на друштвени морал, његову љубав за људско биће, као такво. Практично примењујући своје схватање да књижевност мора да буде приступача целом народу, писао је народним језиком и тако у суштини постао посредни, једини прави Вуков претеча.

Другим поглављем, професор Мукирци имплицитно открива научну методологију свог прилаза Вуку изнутра и споља, коју ће следити током целе књиге. Користећи се често самим Вуковим речима, или описујући и друштвено и културно Вуково окружење, даје Вуков психолошки и интелектуални портрет, истовремено следећи две основне линије: линију Вуковог делања у њего-

вој вољеној Србији и ван ње, у великом свету у који је уводи без идеализације.

Зауставиће се превасходно на начину Вуковог реаговања на тешким тренуцима његовог личног и друштвеног живота. Цитираће Вуково казивање Срећевском осетивши неизмерну Вукову виталност и оптимизам, прихваташе болести као предности: „... Да нисам имао штапу, био бих, можда, погинуо од Турака, као многи моји вршњаци; а моја штупа ме је потерала да тражим мира, да мирно читам књиге, да мирно записујем на хартији оно што сам чуо и видео оком...“. Задржаће се на нежним речима упућеним супружници, која га је разумела и подржавала целога живота. Навешће Вукову посвету у првој Пјеснарци Мариији от Станисављевић, жени богојато не само новцем него и духом, која му је, и не познајући га, платила лечење у болници новосадској 1810, када су га напустили сви пријатељи. Професор Мукирци ће издвојити и сва Вукова истицања Копитаревих заслуга што га је подстакао да сакупља и бележи народне песме, да пише граматику, да начини Речник, да постане „књижевник“. Не улазећи у сложен историјат Вуковог писања биографије кнеза Милоша, само напомињући компликована политичка односе између Русије, Аустрије и Порте, Милошево мудро одмера-

вање ситуације, нападе Јована Хадића на Вука, аутор ће опет извучи оно што му се чини битним за Вукову личност – Вуков одговор Хадићу који му имптира да је позитивну биографију Милошеву написао да би унизио Карадžића: „Рђави су оно Карадžићеви пријатељи, који мисле, да се Кара-Борђије не може хвалити не кудећи Милоша; као што су и Милошеви, који мисле, да се Милош не може хвалити не кудећи Кара-Борђија“. Да би показао колико је Вук био објективан, задржаће се на чуvenом Вуковом писму Милошу, или на Вуковим биографијама српских вођа. Ни једну од особина њихових Вукових поштедео критике (био то Карадžић, војвода Миленко Стојковић, хадук Вељко, или неко други), уколико нису ишле у корист народа већ у њихову сопствену, без обзира на то што су изнели „Српску револуцију“, и без обзира што га је то и тек какшто не само каријере већ и хлеба наусног. Цела књига *Жишчија* знатни Србаља у Србији нашета времена на представљања такав пример. О том ставу, који професор Мукирци назива Карадžићевим емоционалним ethosom, проговорије је и сам Вук и он га опет цитира: „Кад сам ја оно у *Даницама* за годину 1828. и 1834. писао о почетку буне на дахије, нити ми је било стало да кога повисим ни да по-

низим, нити сам мислио и на какву другу награду осим *радости*, што ћу код народа свога стећи заслугу; и за то сам писао онако, као што сам по пређашњем слушању и по различном потом распитивању до-знао за најистинитије. У писању пак *Српске револуције* с Г. Леополдом Ранке, као и многијим другијим мојим дјела, било ми је једино намјерење, упознати Европу с *нашијем народом*, и тако управо рећи: *ко-рист и слава народа нашега...*“.

Тај Вуков рад на два плана аутор ће на-глашавати током целе књиге. Разложиће како је Вук успевао да објасни самозадовољној Европи да је српска револуција имала народноослободилачки карактер и да се није радило о групи бркатах сељачи-на које руше институције царског система, већ да су Турци били национални, кла-си и верски непријатељи и свих других народа који су били у њиховом ропству.

Професор Мукирци, међутим, акценат ставља на Вукову „културну револуцију“, а њега назива „културним револуцијонаром“. Не спу-чајно, за мото целе своје књиге узима одломак из Вуковог Објављења Српског речника из 1818: „Језик је храниле наро-да. Докле год живи језик, докле га љубимо и почитујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо га, умножавамо и украсавамо, дотле живи и народ: може се међу собом разумијевати и умно сједињавати; не прелива се у други, не пропада“.

Из поглавља у поглављу прати сва поља Вуковог рада: на азбуци и правопису, на граматици и критици, на сакупљању народних умотворина и увођењу народног језика у књижевност, на речнику и преводу *Новој завети*, на историји и географији, на демографији и етнологији, на издавању *Данице*, и да не набрајамо више. Био је збога подвиг, не само обухватити сва та подручја већ их сагледати у идејном настајању, у вртлогу језичке и књи-жевне, друштвене и политичке стварнос-ти међу Србима са ове и оне стране Ду-нава и Саве, у поразима и победама над званичним црквеним ауторитетима какав је био, на пример, митрополит Стратими-ровић, у раскорачању са ученим пријатељима као што је био Мушићи. Јесте под-виг достојан дивљења – како је професор Мукирци захватио Вукове човечанске и научне везе са људима који су остали ути-снути у српској, словенској и западно-европској културној и књижевној историји (да споменем само Копитара, Грима и Гетеа), како је пратио рецепцију Вукових дела. И, најзад, како је Вуку одредио ме-сто, посматрајући га како кроз свест пре-лама замршено односе између великих сила, и великих културних покрета као што је панславизам или иризам, и како упознајући се са старим, обликује нове идеје пренеши их, пре свега, у свом народу и за добро свог народа.

И на крају, признаћу да сам дugo одго-нетала тајну разумевања уваженог про-фесора Мукирција за Вука, разумевања представника једног великог народа са више од милијарду и две стотине милиона становника, чија се култура броји векови-ма пре наше ере – за културу и традицију малог, две стотине пута мањег народа, а онда сам схватила да нам је било заједничко поштовање традиције и слободе духа; призвала сам Веџе у сећање, а затим стихове мудрости Рабиндраната Тагоре, које као да је Вук послушавао на свом животном путу: „Никад не стражи пред тренуцима – тако пева глас непролаза“. Хвала уваженом професору, да опет на-ведем Тагору – што је „приближио... уда-љеног, и странца... створио братом“.

Др Нада МИЛОШЕВИЋ-БОРЂЕВИЋ

ГОВОР ЊЕНЕ ЕКСЕЛЕНЦИЈЕ АМБАСАДОРКЕ ИНДИЈЕ ЛАВАНИЈЕ ПРАСАД НА ПРЕДСТАВЉАЊУ КЊИГЕ О ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ КАРАЦИЋУ

Посебан печат професора Мукирција

Поштоване екселенције, даме и господо Велико ми је задовољство што вечерас присуствујем величанственом догађају представљања књиге о Вуку Стефановићу Карадžићу, за кога можемо рећи да је отац српског културног идентитета. Оно што књизи даје посебан значај јесте да је њен аутор Индијац, професор Гунада Мукирци.

Професор Г. Мукирци је претходно радио као шеф Катедре за савремене европске језике на Универзитету у Њу Делхију. Он течно говори неколико источноевропских језика, укључујући руски, чешки и српски, а књигу коју вечерас представљамо је првобитно написао почетком деведесетих. Рукописи књиге предати су југословенској амбасади у Њу Делхију, али, нажалост, с обзиром на тадашње немиле догађаје, рукописи су се изгубили. Професор Мукирцију је затим уследио позив од Његовог пријатеља и пријатеља Србије професора К. Р. Г. Надира да поново напише књигу; и поред тога што је у дубокој старости, има више од 80 година, и веома слабог здравственог стања, професор Мукирци је пристао да књигу поново напише, што речито говори о његовој огромној преданости. Мени је посебна част што сам у прилици да српском народу представим његову успешну реализацију поновни рад. Књига је промовисана у Индији у августу 2005. године током Трећег дијалога Индије и Србије и Црне Горе одржаног у Њу Делхију, а част да књигу представи јавно

сти у Индији припада је тадашњем државном министру за спољне послове Рао Индира Ради Сингу.

Дугујем велику захвалност професору Надији који је обезбедио издавача за књигу професора Мукирција, као и издавачкој кући „М/С Бријваси“. У име амбасаде, жељим да истакнем посебно задовољство што је са нама вечерас и господија Увалић, супруга покојног Радивоја Увалића, бивши југо-словенски амбасадор у Индији. Велики број пријатеља господина Увалића у Индији и дан-данас га се сећају са уважавањем и великом поштовањем.

У знак сећања на Вука Стефановића Карадžића, амбасада Индије

ИЗ БРОЈА У БРОЈ

Управни одбор

У петак, 14 априла 2006. одржана је са Осма (84) седница Управног одбора на којој је размотрено остваривање програма рада Задужбине (огранци, издавачка делатност, трибине) и усвојен финансијски извештај за 2005. годину.

У вези с тачком дневног реда *Остваривање програма Задужбине*, др Миодраг Матицки посебно је указао на богату издавачку делатност Вукове задужбине у 2006. години: објављивање четранаестог годишта *Даница* 2007, фотографско издање *Вукове Данице* из 1827, Зборник *Слојеви културе Фрушка гора и Срема* и тринаеста књига *Пријеска* из опуса *Сабраних дела* Вука Стефановића Карадића. Истакао је и активности огранака Вукове задужбине (Љубљана, Торонто, Кливленд, Чачак, Ниш), рад трибине на тему *Отворена врата Вукове задужбине* и веома успелу промоцију књиге о Вуку Стефановићу Карадићу индијског слависте, професора Г. Мукарији. Говорио је и о састанку са представницима министарства у Влади Републике Србије, који су посетили Вукову задужбину 10. фебруара и разговарали о активностима Вукове задужбине у 2006. години, а за чије је остваривање неопходна финансијска помоћ ресорних министарстава. Такође, говорио је и о посетама Вуковој задужбини и посебно истакао посету амбасадора Републике Аустрије Герхарда Јандла, са супругом, као и посету амбасадору Индије господи Лаваније Прасад.

Чланови Управног одбора позитивно су оценили досадашње активности Вукове задужбине, указали на неке конкретне активности које би у наредном периоду требало унапредити и донели више одлука из делокруга свог рада.

Ликовање ћирилице

Одбор за израду ликова ћириличног писма Вукове задужбине одржао је 26. маја 2006. у Свечаној сали Дома Вукове задужбине. Другу седницу на којој је размотрено актуелна питања израде ликова ћириличног писма. Поред члanova Одбора, седници су присуствовали и академик Дејан Медаковић и Слађана Млађен, управник.

У уводном излагању професора др Стјепана Филакија, председника Одбора, и у дискусији указано је на основне задатке који се односе на заштиту ћириличног писма – ћирилица. Речено је да је данас ћирилица изложена жестоким и непримереним нападима и потискивању и да је то уочљиво у многим областима: у раду средстава информисања, у издаваштву, приликом регистрације и давања назива предузећима, организацијама и установама, у раду школа, судова, државне управе и администрације. Због тога је у расправи истакнуто да је веома важно обезбедити доследно поштовање уставних и законских одредаба о службеној употреби ћириличног писма као основног ћириличног писма. Наглашено је, такође, да је неопходно одредити и санкције и доследно их примењивати за неспровођење ове установе и законске регулативе.

У складу с изреченим оцењама и констатацијама, на састанку је договорено да се Скупштина Србије упути донос у којем би се указало на основне проблеме који се ти-

чу употребе ћирилице и истакла неопходност да се у закону, у целости, регулише ова важна друштвена област. Констатовано је да у вези с овим активностима треба, такође, обавити разговор и у Министарству културе (предложен је да у разговору учествују: Стјепан Филакиј, Оливера Стојадиновић и Милорад Симић), да би се убрзло рад на доношењу свих неопходних прописа о употреби и очувању српског језика и ћириличног писма.

Националној телевизији – јавном сервису предложено је да овој теми организује окружни спомен, на којем би учествовали истакнути научни и јавни радници и најбољи познаваоци ове проблематике.

У вези с овим питањем, одговарајући допис упутиће се и Председништву САНУ и Матици српској. Вукова задужбина, са своје стране, организована је посебну конференцију за новинаре на којој ће бити речи о овој теми.

У дискусији је указано и на неке важне задатке који се односе на израду стандарда ћириличног писма. Истакнуто је да је при изради облика (фонтон) ћириличног писма неопходно водити рачуна да буду добро читљиви и да имају естетски изглед. Такође, речено је да би држава, као што то ради, на пример, у области образовања и културе, требала да финансира у целини или, пак, да финансијски помогне израду стандарда (и ликова) ћириличног писма.

Седница Савете

У петак, 9. јуна ове године, у Свечаној сали Дома Вукове задужбине одржана је седница Савете Вуковог сабора, на којој је усвојен Извештај о 35. Бачком Вуковом сабору, 72. Вуковом сабору, који ће се одржати од 11. до 17. септембра 2006. године у Лозници.

Вукова задужбина ће и у оквиру овогодишњих саборских дана реализовати богат програм. Предвиђено је да 13. септембра 2006. године, у Гимназији *Вук Карадић* у Лозници, представи Зборник *Слојеви културе Фрушка гора и Срема*, а 16. септембра 2006. године у Свечаној сали Дома Вукове задужбине организује окружни стручни семинар о језичкој култури за ученике основних и средњих школа и усвојен Програм 72. Вуковог сабора, који ће се одржати од 11. до 17. септембра 2006. године у Лозници.

Вукова задужбина ће и у оквиру овогодишњих саборских дана реализовати богат програм. Предвиђено је да 13. септембра 2006. године, у Гимназији *Вук Карадић* у Лозници, представи Зборник *Слојеви културе Фрушка гора и Срема*, а 16. септембра 2006. године у Свечаној сали Дома Вукове задужбине организује окружни стручни семинар о језичкој култури за ученике основних и средњих школа и усвојен Програм 72. Вуковог сабора, који ће се одржати од 11. до 17. септембра 2006. године у Лозници.

С. ВЕЈНОВИЋ

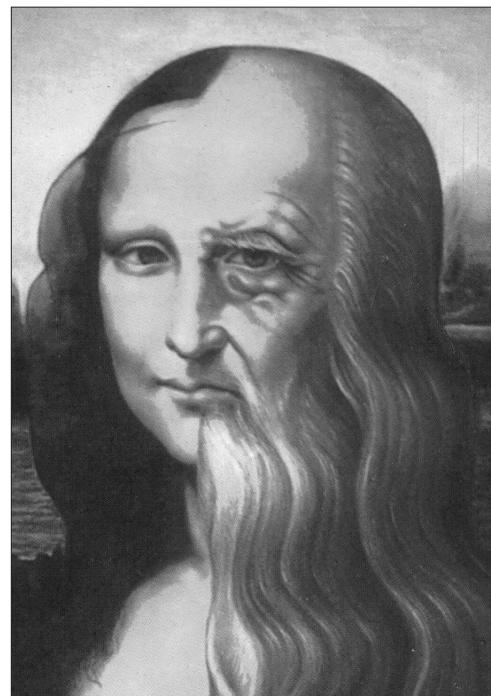
Дарови задужбини

Вуковој задужбини даровали су своје књиге и књиге других аутора: Владан Ракић из Берлина (Немачка), Музеј Херцеговине из Требиња (Република Српска), Друштво пријатеља Титела и Лазар Ђурчић из Титела, Милена Милановић, Душан Узелац, Дејан Медаковић и Јово Н. Влаховић из Београда, Лазар Ј. Дробњаковић из Рисна (Црна Горе), Љубомир Бошков из Баваништа и Народна библиотека „Данило Киш“ из Врбаса.

Професор др Живорад Симоновић из Београда поклонио је Вуковој задужбини урамљена документа везана за прославу Два века од рођења Вука Стефановића Карадића 1987. године.

Управа Вукове задужбине најтоплије захваљује на овим даровима.

С. Б.

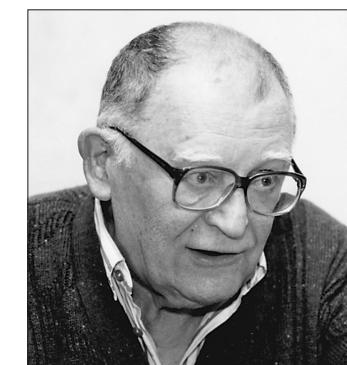

НА ПРЕМИЈЕРИ ФИЛМА СНИМЉЕНОГ ПРЕМА ДЕН БРАУНОВОМ БЕСТСЕЛЕРУ

Бајо Луковић уз „Да Винчијев код“

У Центру „Сава“ била изложена чувена слика Предрага – Баја Луковића „Портрет једне тајне“, а и у роману и у филму јасан је описак његовог планетарног проналаска

ПОМЕНИК

Зоран Глушчевић
(1926–2006)

О праштајући се од Зорана Глушчевића оправштамо се од творца замашног опуса и важног актера читавог једног раздобља наше савремене књижевне историје. Аутор на десетине значајних књига студија и есеја, одан аналитичком, кабинетском раду, Глушчевић је, међутим, деценцијама присутан и у дневној матици књижевног живота – као критичар, рецензент, уредник низа издања, изузетни беседник на различитим скуповима и књижевним вечерицама а поготову као ангажовани тумач круцијалих проблема и питања, почев од оних стручних и научних па до судбинских важних за културни и национални опстанак. Наоко крхке грађе, Зоран Глушчевић је био личност која зрачи огромном енергијом.

Критичар и аналитичар чија се тумачења заснивају на свестраној општој и књижевној култури, познавају модерних метода и проницају у иманенцију, у најдубље слојеве књижевног дела, Зоран Глушчевић је деценцијама истраживао и трајао ка онји чији се глас и суд радо слушају и изузетно уважавају. Колико заговорник и следбеник највиших вредности, несклон јаловом расписану времена доконом дружењу, Зоран је био изврно демократски дух. То могу да посвесоче сви који су га иоле познавали, а о томе сведочи и његова најлоност да се с подједнаком пажњом позбави делом класика, истакнутог савременика и радом даровитог почетнника – онда када је у овом потоњем наслутио истинску стваралачку кличу.

Замашна лепеза Глушчевићевих књижевних и културних интересовања, односно сам његов опус, заслужују, и свакако ће у овом и будућим временима стицати нове и бројне тумаче и оцењиваче. Духовна широта, антropoloшки захват и увид, на неки начин су предодредили Зорана Глушчевића да део снаге и времена улаже и у подухвате који, најкашљ – понајвише због труслих друштвених прилика – нису окончани и оптимално реализовани. Реч је о његовом пројекту националне енциклопедије, том високом циљу чије интегрално остваривање остаје нека врста Зорановог аманета.

Одлазак Зорана Глушчевића за Удружење књижевника Србије је велики губитак јер је он у ради и свакодневици удржавања, не само као некадашњи главни и одговорни уредник *Књижевних новина* и потом председник Удружења књижевника Србије, беседник на бројним трибинама и умни саветодавац, већ као уважени и најдасве агилни истакнути члан тајце деценцијама био присутан.

Са пуним осећањем тог многостручног губитка оправштамо се од Зорана Глушчевића који остаје у нашем пантеону, у засад само у идеји назначеном и виртуелном а једнога дана, верујем што скоријег, и институционално реалном музеју српске књижевности.

Срба ИГЊАТОВИЋ

(Говор којим се председник Удружења књижевника Србије оправстио од др Зорана Глушчевића)

СЕЋАЊЕ ПРОФЕСОРА НИКОЛЕ РАДОШЕВИЋА О ПРЕНОСУ ЗАОСТАВШТИНЕ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ ИЗ ЊУЈОРКА У БЕОГРАД

Тајна великих кофера

Објављујемо део излагања професора Радошевића које је саопшио на тирибини посвећеној Николи Тесли у Удружењу књижевника Србије

Чесник сам, последњих 56 година, у раду на популарисању дела Николе Тесле. Од 1946. до 1950. године био сам управник изградње електрификације Космета. Као такав упознао сам професора др Славка Бокшана, Николу Шилија и 1950. године, као главни уредник часописа *Електрификација и Наука и техника*, Теслиног сестрића професора др Саву Косановића. Господин Сава Косановић ми је предложио да отпуштјем камионом у Франкфурт на Мајни где ће ме приватити амерички војник (српског порекла), увести ме у транспортни авион до Њујорка, а да ће ме после три дана кад се авион снађао интендантским контингентом за америчку војску, вратити у Немачку. Моја обавеза је била да преузмем кофера из хотела „Њујоркер“ и да, после преузимања, пак да кофера нико не отвара. У повратку, у камиону, провео сам више од 20 будних часова све до Београда. Господин Косановић лично је преузео пошиљку.

После неколико дана позван сам у стан господина Косановића, где ме је он узбуђен питао да ли је неко у Њујорку до уношења у транспорттер отварао кофере. Одговорио сам: У мом присуству не! Тада нисам имао сазнавања о Теслиним патентима, па сам безазлено упитао какве ствари фале. Нисам добио одговор.

Пре одласка из Америке у Лондон, у јулу 1944. године, Косановић је последњи пут обишао складиште на Менхетну где је било смештено више десетина Теслинih сандука и издвојено одређене фотографије, списе, рукописе и слично. Председи

витеља Теслиних ствари, пренео је те ствари у хотел „Њујоркер“. Чување је плаћала, све до 1945. године, Шарлота Мужар из амбасаде Југославије у Вашингтону, која је водила рачуна и о Теслиним пепелу у Френклифу.

У вези са Теслиним гробом, после православног опела одлучено је да се Тесла сахрани у Београду па је већ трећег дана обављена кремација, да би се Теслини посмртни остатци без компликација могли изнети из Америке. Желео бих да истакнем у вези са Теслиним заоставштином да је 1950. године, непосредно пред преношење кофера из „Њујоркера“, Косановић, после телефонирања господину Едгару Хуверу, директору ФБИ, донео одлуку да се хитно у Београд пренесу ти кофери, одвојено, пре великог транспорта заоставштине бродом за Југославију који ће касније организовати Шарлота Мужар. И даље га је фотографисање Теслинih ствари скопало, иако је Едгар Хувер категорички порицао да било шта зна о томе.

Године 1952. доношено је решење председника ФНРЈ да прослави Теслине годишњице, у одбор је именован и Сава Косановић, као министар у влади ФНРЈ. Те године је у присуству Бокшана, Шилија и Јелене Бокшан као близки поћак Тесле, Сава Косановић подржао мој пројекат снимања филма о Николи Тесли. Већ 1953. покренута је у Свечаној сали Српске академије наука и уметности акција на којој сам, уз помоћ Иве Андрића и више десетина књижевника и научника, објавио пројекат о снимању биографско-уметничког филма о животу и раду Николе Тесле.

Никола РАДОШЕВИЋ

осметска стварност споји-
ла је, бар методолошки, неке научне дисциплине које популарни судови трети-
рају као раздвојене или удаљене. Лингвистика и геополитика, на пример, сре-
ћу се у преплету досад невиђеном на та-
ко малом простору. Косово и Метохија
су данас узврела социолингвистичка
лабораторија у којој се могу проверава-
ти кључни ставови о друштвеној страти-
фикацији језика, о везама лингвистике и
топономастике, о арбитрарној природи
језичког знака, итд.

На путу до Приштине, и на самом пе-
рону железничке станице, данас, арби-
тарна природа језичког знака исказује
се мање суптилно. Преименовано места у
окolini Приштине и унакажени путокази
са опомину да је лингвистика постала
релевантна за доношење важних одлука
о будућности Покрајине. Затим, ризик
који прихватају они што у Приштини го-
воре српски – језик већинског народа у
Републици, и један од службених језика у
Покрајини – следочни о степену језичке
(не)толеранције незабележеном на
европским просторима. Недавно је,
усред Приштине, у по бела дана, на смрт
пребијен службеник Уједињених нација
пoreклом из Бугарске само зато што
убице нису разликовале његов (матер-
њу) бугарски од неподобног српског...

Нова косметска реалност захтева да
се лингвистика поима као једна од најва-
жнијих хуманистичких наука, поприлич-
но удаљена од слике стварнске и суво-
парне дисциплине испуњене преобра-
њем по прашњавим белетристичким

СУДАР ЛИНГВИСТИКЕ И ГЕОПОЛИТИКЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У Медвеђи, у сред Прешевске долине

*Косово и Метохија је данас узврела социолингвистичка
лабораторија у којој се проверава ваљаност кључних начела
језика као система знакова којим се уређује свет*

књигама и речницима. Њена веза са сва-
кодневним животом на Косову и Мето-
хији је толика да се без претеривања може
закључити да мисао и акција српских
власти допиру само донде докле то омо-
гућује језик.

Наши језиковље вековима се изда-
шно храни косметским наслеђем, пошто
је Космет средишње место српске поези-
је, следствено и српске лингвистике.

Наравно да не очекујемо да наши на-
учници спакују кофере, узму неопходна
приручна средства и сиђу у кључалу кос-
метску социолингвистичку арену. Како
сада ствари стоје, они тамо не би прошли
боље од оног неопрезног бугарског ми-
роторца кога је потцењивање социолин-
гвистике коштало главе. Залажемо се да
се лингвистичке методе и средства при-
мењују доследније у остатку Србије, нај-
пре у Београду, где је седиште државних
органа и одакле се свима, па и грађанима
Космета, посредством медија упућују ви-
шезначне поруке. Без икаквог ризика по
живот, и без додатних трошкова, наши
лингвисти могу битно да допринесу да се

оствари основна функција природног
јудског језика – споразумевање.

За лингвисте који жијеку прилазе пре
света с његове комуникошке стране
могло би бити подстицајно да одговоре
на питање зашто се борба за српски ка-
рактер Косова и Метохије води употреб-
ом толиких страних речи и нејасних пој-
мова. Бојимо се да ти напори не могу дати
очекиване резултате ако не буду праћени
реком звукова јасног облика и пуног смы-
сла. У обраћању наших политичких првака
и у новинским текстовима превише је
туђица којима се потписују домаће речи и
наш дух; при том су многе стране речи
употребљене нетачно, произволно и по-
грешно. Понекад имамо утисак да се ради
о намерном обезличавању замуђивању,
о свесном напору да бесмислене одлуке
нађу уточите у нејасним формулатија-
ма. Тај окамењени језик шири равноду-
шност и пустош, уместо да јасно саопшти,
убеди и загреје за акцију. Ево листе ту-
ђих, понекад и застрашујућих речи про-
браних у текстовима о Космету током по-
следња два месеца: *гецентрализација,*

*еншитети, демаркација, енклавизација,
тетапијација, светогорски модел аутономије,
Ex aequo et bono, Ђесеудогилома-
тија, status quo, перемортина норма, Re-
stitutio in integrum...*

*Y*појединим новинским текстови-
ма косметски Срби третирају се
као мањина у својој републици,
што осим лингвистичког има и нагла-
шен правно-политички аспект. Покрај-
на се асоцијтивно смањује испуштањем
речи Метохија, а и само Косово се изме-
шта из Србије исказима типа *Албански
лист „Коха гиштор“ јавља да...* уместо:
*Приштински лист на албанском језику
„Коха гиштор“ јавља... Приштина је у
Србији, а не у Албанији, па би се листови
који тамо излазе могли називати и срп-
ским гласилима на албанском језику, а
тим пре што су уписаны у регистар јав-
них гласила који се води у Београду.*

Део медија упорно назива становнике
јужне српске покрајине Косоварима
уместо Косовцима. Реч је о недопусти-
вом облику суфиксације, грађења нових

појмова додавањем индоевропског на-
ставка *-ар* (веома фреквентног у албан-
ском језику) на словенску основу. Словенски топоним Косово спомиње се још
у Немањино доба, дакле, пре Косовског
боја, и долази од имена птице кос.

Албанским сепаратистима иде наруку
и нехјано третирање југа Србије као Источ-
но Косово, иако општине Бујановац,
Прешево и Медвеђа никад нису биле део
Косова ни у политичком ни у географ-
ском погледу. У тзв. Прешевску долину
група се и општина Медвеђа, иако од Мед-
веђе до Прешева има више од 150 кило-
метара. Између ове две варошице налазе-
се следећи градови и општине: Бујановац,
Врање, Владичин Хан, Сурдулица,
Лесковац и Лебане, што се може устано-
вити увидом у обичну туристичку мапу.

Од погрешно употребљених страних
речи које косметске Србе плаше више
од страшне стварности која их окруже
најгори је, ипак, термин „енклаве“ за се-
ла настањена претежно српским ста-
новништвом. У међународном праву,
хуманој географији и лингвистици овај
појам је сасвим јасан: енклава је комад
матичне земље потпуно окружен тери-
торијом друге државе. У дипломатски
речник појам је ушао 1868. и од тада
развио подваријанте, али ниједна не до-
пушта могућност заснивања енклава на
својој територији.

Из ових примера се види да о Космету
треба јавно да говоре не само правно-
политички потковани, већ и лингви-
стички елементарно образовани људи.
Ризик од поједностављених тумачења и
погрешних решења знатно ће се смањи-
ти ако се у мишљењу и делању уважавају
основна социолингвистичка начела као ар-
тикулисаног система вербалних знакова
којим се уређује и ово наше парче света.

Др Миливоје ПАВЛОВИЋ

ЖИВЕ КЊИЖЕВНЕ И КУЛТУРНЕ ВЕЗЕ ИЗМЕЂУ ИТАЛИЈАНСКЕ ПРОВИНИЦИЈЕ ПУЉА И СРБИЈЕ

Незаборавна Десанка и у Барију

*Издавачка кућа „La Valisa“ објавила
на италијанском
анилологију Српска
поезија двадесетог
века, на Универзитету
у Барију изучавају
се српски језик
и књижевност, а шеф
капеледре је професор
Данијеле Ђанкане,
добитник Вукове награде*

као и многе друге институције и
издаваче у овом граду: стадион, и
школа, светковина. Негованају
култа једног од најпознатијих
хришћанских светаца Истока и
Запада придржали су се и сред-
њовековни српски цареви и кра-
љеви изузетно вредним дарови-
ма (и данас сачуваним) базилици
Светог Николе у Барију. По-
менујемо само величанствену
икону Св. Николе, дар Стефана
Дечанског, као и сребрни олтар
краља Милутина начињен од
огов племенитог метала ископа-
њаног из Новог Брда.

Пошто је моја скорашиња
посета Барију парада у дане
градске славе, понео сам више
мањих и већих икона са ликом
Св. Николе, израђених у мана-
стиру Високи Дечани на Косо-
ву и Метохији – тамо сам их,
заправо, и купио за ову прили-
ку – да их поклоним италијан-
ским пријатељима, који увек благона-
клино примају изразе међусобних ду-
ховних веза, без обзира што у њима до-
мовима имају већ више него „доволно“
таквих знамења.

Ти моји, а пре бих рекао наши, срп-
ски, пријатељи и писци из Барија, почет-
ком маја 2006. године, у дане велике сре-
тониковске свечаности, приредили су
неколико заиста узбудљивих књижев-
них вечери, посвећених нашим плодним
српско-италијанским књижевним везама
током последњих десетица. Поред
нiza издавача и специјалних бројева часо-
ника *La Valisa*, у Барију су организовани
и више наврата, дани српских песника,
почев од 1986. године када је главна
гошћа била Десанка Максимовић, и чија
је поезија овде оставила тако дубок, не-
забораван траг да се њене песме на италијанском
тумачењу непрестано прештампавају,
тумаче, а о њима се пишу на универзитету
и магистарским радовима. У форуму „Жене и
поезија“ једна библиотека носи њено име. Десанка је крајем осамдесетих –
кад јој је било већ 90 година – још једном посетила Бари и то је овој нашој
неуморној путници било, колико је мени познато, последње путовање у свет. У
марту ове године једна монахиња и пе-
сникиња из Барија, сестра кармелите-
ка Елија (1901–1927) проглашена је за
светицу. А да је почасте, песникиње из
форума „Жене и поезија“, ставиле су
иконицу сестре Елије крај портрета Де-
санкиног на прочељу библиотеке с ње-
ним именом.

У Барију је 2005. године објављена
издавачка антологија на италијанском
Српска поезија двадесетог века (прире-
ђивачи Светлана Стичевић и Данијеле
Ђанкане). У распону имена од Лазе Ко-
стића до најмлађих, Данилова и Карапо-
вића, најзаступљенији су дакле, Десанка
Максимовић и Стеван Раичковић, а у одељку
песника за децу – Љубивоје Ршумовић. Поменимо да је више од по-
ловине песама на италијански превео
марљиви Драган Мраовић, песник, до-
скорашњи наш конзул у Барију и садашњи
лектор за српску књижевност на Универзитету у Барију (јединој високо-
школској установи у Италији која изу-
чава наш језик и књижевност).

Међународни форум „Жене и поезија“ и издавачка кућа „La Valisa“ (атал. кофер – опет, дакле, симбол путовања), који ове годи-
не прослављају четврти век постојања, а скоро исто толико интензивне сарадње
са Удружењем књижевника Србије, организовали су прво јавно међународно
представљање антологије *Остаци све-
тости* (страни песници 1964–2004), чији сам скромни приређивач. У овој књизи која има више од шест стотина страница, са 320 заступљених песници из шездесетак земаља, и уз прилоге 170 преводилаца (међу којима је, наравно, и Десанка
Максимовић, али и, кад су италијански песници у питању – Драган Мраовић) има чак десетак песника из Барија и околине, који су учествовали на традицио-
налном Београдском међународном сре-
тству писаца. Није им било тешко да долазе у Београд ни оних деведесетих годи-

на, када, због санкција, није било директ-
них авионских и бродских линија, па су и
два или три пута морали да пресејају на
разним удаљеним европским аеродромима,
или да користе превоз комбјојем...

И евтих, као да смо негде у Београду,
на Тргу Републике, у Скадарлији или у
Задужбини Илије М. Коларца, у баре-
шкој улици Г. Бози бр. 13 – италијански
песници Енрико Бањато, Ђана Салу-
стио, Ана Сантоликуидо, Данијеле Ђан-
кане и Анђела Ђанели с узбуђењем у
гласу читају своје антологијске стихове.
Придржио нам се и вијетнамски песник
Нгујен Чи-Трунг, такође заступљен у
антологији (стигао је из Штутгартра, у
којем живи у некој врсти изграђене више
од три и по деценије). Иначе, и Чи-
Трунг је велики поклоник Десанкине
поезије, превео је на вијетнамски за чита-
ту књигу њених стихова. Придржују
ју се у читању и песници Гаетано Бучи
и Марко де Сантис, који најављују дола-
зак у Београд већ ове јесени, када ћемо обележити јубилеј „La Valisa“ (две-
десет и пет година постојања) у Удружењу
књижевника Србије.

Уз помоћ преводиоца Д. Мраовића го-
ворим о дугогодишњем дружењу српских
и италијанских песника, о нашој присној
и плодној сарадњи, уз истакнуту захвал-
ност приступним дамама, песникама Ђ. Салу-
стио, А. Сантоликуидо и А. Ђанели, које нису оду-
стали да изложеју своје стихове и
песнике из овога јавног упоравдана.
Пријатељи из Италије, ако имају
који се размишљају овима, молимо да
се упознају са овима и да имају
надахнуће да изложеју њене стихове и
песнике у својим градовима.

Књизи *До виђења Ђана Салустио*, објављено 1994. године, читају се
посвећене фрескама из Грачанице и Ви-
соких Дечана. „Има и нешто друго“, пи-
ше Ђ. Салустио, „о чему треба размисли-
ти пред овим огромним фрескама: оне ја-
сно најављују онај хуманизам који се раз-
буктао у Италији 150 година касније. На-
име, тела насликаних бића, св

УЗ ДВЕСТОГОДИШЊИЦУ РОЂЕЊА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА

Великан наткриљује векове

Пожртвовано и несебично радио на добробити српске културе, Стерија је свој љечач оставио у областима науке, просвете, књижевности, позоришне уметности, књижевне критике, лексикографије, оснивања и утемељивања основних институција културе ондашње Србије која је 1804. године, великим Карађорђевим устанком, започела њуј ка модерној државности

амо летимичан увид у било коју лексиконску одредницу посвећену Јовану Стерији Поповићу и неупућеном читаоцу показаће да је кратки животни пут од само педесет година овог значајног Вршчанина довољан да се испуне десетине других просечних људских живота.

Значаја Поповићевог просветитељског рада били су свесни и његови савременици. Међутим, та светост је деценцијама, па ево и вековима после његовог визуелог одсуства, нарастала до уверења о Стерији као класику српске књижевности. Чини се да је данашње разумевање појма класик понекад толико широко да се готово по некаквом инерији сви добри писци књижевне стварије називају класицима. Бити класик значи, међутим, нешто врло специфично јер, како би то рекао Т. С. Елиот у свом чуvenом есеју *Трагација и инвидуални шаленат*, написаном 1818. године, „(...) разлика између садашњости и прошлости састоји се у томе што свесна садашњост представља свет о прошлости у мери и на начин на који прошлост никада не може да се покаже да је свесна себе. Неко је рекао: 'Мртви писци су далеко од нас зато што знамо много више него што су они знали'. Тачно тако, али су они сами оно што ми знамо о њима".

Отуда је у то наше сазнање о мртвим песницима уграђено све оно што је у садржинском смислу испуњавало ход времена које је почело да тече онда када је Јован Стерија Поповић, „слично данском филозофу Серену Клеркегору, меланхоличном хришћанском егзистенцијалисти који је умро на улици, изненада и наизглед без повода, (...) једног фебруарског дана 1856. изненада пао мртав" и, ево, стигло до 2006. године у којој обележавамо два века од његовог рођења и век и по од његове смрти. На тој позадини мери се значај и сагледава величина једног писца. Она некад може бити само књижевноисторијска, некада експесија, некада сазијна, некада уметничка. Све ово није довољно да одређени писац понесе одредницу

ЖИВОТ

Јован Стерија Поповић је рођен у Вршцу, 1. јануара 1806. године по старом, или 14. јануара по новом календару, од оца Стерије Поповића и мајке Јулијане Недељковић, удове сликарка Василија Недељковића. Умро је у родном граду 26. фебруара 1856. по старом календару, или 9. марта по новом рачунању времена.

Класика једне књижевности. Да би то постало свако ново читалачко поколење треба да посведочи његов значај, да у њему пронађе нешто што, иако, на пример, написано 1854. године, говори модерном осећању света у 2006. Јер, „поетска моћ таквих писника среће се са највећом реалном темом на којој се утемељује култура и заједница којој писац припада“. Френк Кермод је овакву позицију писца и његовог дела у времену називао *парадокс* јер се класик у сусрету са новим читалачким сензибилитетом мења задржавајући идентитет. Те промене су знак модерности док је непроменљивост идентитета знак класичности.

Стеријин стваралачки опус је веома разноврstan. Неке од преовлађујућих особина свога уметничког исказа овај писац је испољио већ у првим годинама рада на пољу лепе књижевности. У историји српске литературе установљена је периодизација развоја његове уметности у духу промене које су обележиле његов живот, чији почетак оглашава Стеријино школовање које је било од великог значаја за рано формирање пишевчог двоструког осећаја посебности. У том смислу кључну је улогу, како сведоче Стеријини биографи, одиграла његова мајка јер је у дечаку, физичком слабошћу онемогућеном опредељењу.

Јован Стерија Поповић

Изборивши се за своје циљеве, млади је писник у оцу стекао потоњег за- свога доба, побудила љубав ка уметности коју је неговала упркос каснијим, у старијим дечачким данима своје сина, исказаним оспоравањима и негодовањима Стеријиног оца који је одлучују да сина веже за породичну традицију трговачког заната. Њена смрт, која је била изненадна и рана, баш као и њенога сина, довела је у питање Стеријине могућности животног опредељења.

Изборивши се за своје циљеве, млади је писник у оцу стекао потоњег за-

штитника и поштоваоца. Преко Вршца и Сремских Карловаца до Новог Сада и Темишвара, Пеште и Кежмарка, Стерија је хрлио у сусрет духу знања, полетно и жељно, сваки корак направљен током школовања сенчећи свешћу да је могло бити и другачије. Тај својеврсни излазак у свет обележио је први период његовог рада (ћачки период, 1825–1830), баш као што је повратак из тог истог света у Вршац означио почетак новог времена. Стеријин родни град духовно је средиште његове уметности и онда када у њему настају његова „весела позорја“ (први вршачки период, 1830–1840), и онда када његове улице замењује престоничким (Крагујевац, затим Београд), испуњен текњом да свет обичног човека ондашње Србије оплемени научним и уметничким феноменима указујући му на могућности рационалног утемељења живљења након тешких времена у којима је једино принцип борбе са Турцима омогућавао сан о лепоти (богадрски период, 1840–1848), и онда када је, вративши се у Вршац (други вршачки период, 1848–1856) испуњен болом због разочараности што радији за опште добро не може да постигне задовољавајуће резултате услед себичности и ускогрудости својих супружника, затека у склониству превирања средине обухваћене револуционарним дахом 1848. године.

Др Зорица НЕСТОРОВИЋ

ЗАДУЖБИНА САВЕ ТЕКЕЛИЈЕ – ЈЕДНА ОД НАЈВЕЋИХ, НАЈЛЕПШИХ И НАЈКОРИСНИЈИХ У СРПСКОМ НАРОДУ

„Из љубови миломе ми роду“

Текелијина задужбина, која је дути низ деценија била, уз Майцију српску, не само просветни него и културни и национални стуб ослонац српској народу, на њуј је да гео своје старе славе и часне улоје јоново усвојавају у духу садашњег времена

добротворне сврхе. Највећи део богатства желео је да усмери на школовање младих Срба у војној, инжењерској струци, за свештенички позив и за високошколске студије уопште. На тај начин хтео је да створи и унапреди интелектуални сталеж свога народа. Нажалост, после његове смрти, 21. септембра/7. октобра 1842. у Араду, његови се планови сасвим споро остварују, јер његова удовица, силом судских тужби, жели да приграби све за себе. Томе се тврдо супротставља Матица српска, па је и успела да Текелијину имовину добрим делом ипак сачува за сврху којој ју је он наменио.

Уз једне једине љубови миломе ми роду Сава Текелија је 1837. за 50.000 форината купио велику, или оронулу кућу близу српске цркве у Пешти, у улици Великог крста број 276 (доцније, улица је названа Зеленог дрвета, данас Вереш Палне). Уложивши у поправку велику суму, он је кућу привремено уступио пострадалима у катастрофалној поплави. На седници Матице српске 21. августа 1838. ту кућу, у којој се седнице и држи, председавајући Текелија предаје под надзор Матице, за сврхе ћачког дома, али и за потребе њенога рода. Тада је настало и *Основателно писмо* којим се тачно утврђује сврха његове задужбине, коју ће, касније, уз поменуту зграду чинити још и 150.000 форината готовине, девет кућа у Араду, још једна зграда у Пешти поред самог дома и 28 јутара земље. Матици српској он ту фондацију поверива „на сопречење, содржаније и надсмотреније“ (на чување, одржавање и надзор). За узврат, он од Матице тражи да се не приклони новотваријама у погледу језика и књижевности. Предвидео је да се у томе дому у будућности устроји такође и српска штампарija, но овај се поку-

шад изјављује. Уколико би Матица из било којих разлога престала да постоји, надзорник Задужбине и питомаца постаће Српска (црквена) општина у Пешти.

У дом је примљено дванаест питомаца. Они су имали стан, огрев, послугу, по три фунте лојаних свећа на семестар и сто форината за храну и универзитетске таксе. Надзор је обављао сам Текелија. Предање каже да је лично водио бригу о сваком питомцу. Могуће је да је све то чинио по времено, али он је тада, у дубоку стајност, стално живео у својој кући у Араду. Због тога је на седници Матице од 12. 12. 1839. одлучено да се пештанска парохија Георгије Марго замоли да почасно обављаје дужност надзоритеља. Први надзорник Текелијанума прошли, заједно са множином питомаца других Матичиних задужбина, представљају интелектуалну, научну, стручну, културну елиту српскога народа која му је обезбеђивала паралелан духовни ход и развој са осталим суседним европским народима.

Своју функцију Текелијина задужбина задржала је до 1952. када је мађарска држава национализовала имовину ове традиционалне српске институције.

Пре десетак година Влада Мађарске одлучила је да врати Епископији пола зграде. Друга половина, чија рента би обезбеђивала рестаурацију старе функције Текелијанума, вратиће се постепено својом намени.

Текелијина задужбина, која је дуго усмирила љубови миломе ми роду, које устоличава просветни и културни стуб ослонац српскога народа, на путу је да део своје старе славне и часне улоге поново успостави у духу садашњег времена, али са чврстом обавезом поштовања основног аманета свога утемељивача и генерација оних који су у прошлa два века остваривали његове племените по буде. Дакако, у томе треба да има подршку и помоћ садашњих генерација српскога народа и његових државника да би се одржао континуитет стварања о духовном напретку свога народа и његовом достојном месту у модерној култури Европе.

Др Ђорђа КОВАЧЕК

Зграда Текелијине задужбине у Будимпешти

Зачетак задужбине Саве Текелије био је његов покушај преварно 210 година, 1796., да се у Араду успостави фонд за школовање српске деце. Године 1810. завештао је новац за награђивање најбољих српских проповедника. Помаже српским гимназијама у Сремским Карловцима и Новом Саду, мецена је културним прегаоцима међу којима и Вуку Каракићу. Нимало шовинистичан у свом српском национализму, велике суме покланяо је и новооснованој Мађарској академији наука и Реформаторском колегијуму у Дебрацину. Највећи доброчинитељ међу Србима постаје после оснивања Матице

српске у Пешти 1826. која га ускоро бира за почасног члана и председника.

Без потомства, потпуно разочаран

са свим неуспелим позним браком, одлучио је да све своје имење завешта

КАКАВ ЈЕ БИО 20. ВЕК У ЖИВОТОПИСУ 500 СРБА КОЈИ СУ НАЈВИШЕ ПОМИЊАНИ У ЗЕМЉИ И У СВЕТУ

Уз књигу двадесетог века

Писање и штампање књиге о пет стотина личности које су код Срба обележиле 20. век, свакако спада у храбре, а по много чему и ризичне послове. Храбре и ризичне зато што је редакцији од почетка било јасно да ће се већ у току састављања алфабетара, проналажењу аутора, обавезно срести са ограничењем које намеће усвојен број од пет стотина личности. С друге стране, појавила се обавеза да се састави једно дело саздано на строгом начелу разноврсних, често и теже спојивих области, са очигледно различитом развојном прошloшћу. Јер, сумње нема, неке су се научне дисциплине наставиле на већ утврђене принципе прошлих, па и давно прошлих деценија, док су се друге развиле у складу са својом релативно млађом присутошћу у све обухватнијој историји српске културе. Тешкоће су се појавиле и приликом писања и потреба да се што више усагласи и једначи и сам начин излагања, што, зависно од различитих аутора, није било могуће да се постигне у потпуности.

Међутим, свакако највећу тешкоћу представљају је број од пет стотина личности које су обележиле 20. век. Приликом састављања коначног списка брзо се показало да је тај број далеко већи и да ће доћи до неизбежног огрешења, што ће, с друге стране, изазвати и неминовне критичке примедбе оних чији избор није истоветан са мишљењем саме редакције. Сасвим јасно, био је то још један ризик који је редакција морала да преузме, савршено свесна свих примедби будућих критичара. Кратко речено, редакција је

после коначног проверавања и избора, свесно прихватила судбину свих антологичара, обавезу да чврсто стави иза својих одлука. Само ради напеуте, ми можемо бити уверени да су наши пропусти неизбежни и да би нека друга редакција највероватније поступила на различит начин. Овакво мишљење ослонило би се на један мањи постотак новопредложених личности, док би целина, у то смо уверени, ипак била сачувана.

Сада када је овај тешки, па и мучни посао окончан, кључно је питање да ли ова књига верно одражава духовну вертикалу српског народа, да ли до следно прати све токове изграђивања наше државности, најзад и нашу непрекидну припадност заједничкој европској цивилизацији. С тим у вези одмах се поставља проблем српског доприноса мултиетничкој и мултикултурној слици наше заједничке европске куће, као и питање наше демократизације у односу на сличне појаве у Европи. Изабрали смо пет стотина личности које заступају српски народ у богатом и разуђеном духовном плетиву савременог света. Желели смо да се одабиром ових личности изборимо и за један неспоран систем вредности, за судове који могу да превазиђу уску завичајно омећење и пристрасну попустљивост која неминовно исходи из оваквог става.

У збирку ових личности открили смо и древну снагу наше народа за умно стварање које често досеже и граниче правог подвигништа. Без обзира на чињеницу да ограничен број од пет стотина личности не представља и верну слику свих српских стваралачких моћи 20. века, сви који су се трудили око ове књиге уверени су да су пруже-

ни доволни докази са каквом смо осетљивошћу пратили све моралне раскрнице и искушења бурног 20. века.

Биографије ових личности потврђују наше мишљење да су идеали једног вишег хуманистичког опредељења обележавали и нашу трајну припадност оваквим начелима која су подстицала да истрајемо у тренуцима криза и падова, моралних на првом месту. Чак и најповршији историјски поглед на сва бурна забивања 20. века, на ратове, на грађење и губитак државе, на страдају српског народа чију су биолошку снагу растакали незапамћени геноциди, сведочи о једној огромној националној енергији коју можемо да ишчешимо у животном летопису ових пет стотина стваралаца.

Мислећи о њима и њиховој судбини, сећам се и потресних стихова Филипа Вишићића: „Дрина вода не тражи тефтера, веће ждере без броја јунаке“. Као црвена нит протеже се кроз наш живот неминовно одбране живоносних снага. То је стваралаштво које се рађа као прави тријумф и победа живота над смрћу. Овом књигом добили смо и једну својеврсну националну читанку, у којој су записане чак и најзбудљивије странице нашег постојања, а свакако и наша најверодостојнија и најпотпунија духовна опредељења, она истинска духовност чије дубоке цивилизацијске корене тек данас поново откривамо.

Оправдана је нада да је више никада нећемо олако изгубити и заборавити, јер и наш опстанак захтева да се свим снагама оду-

премо погубном и олаком раздавању наше националне енергије. Најзад, вљада је сада, после свих несрћа и искушења, чак и колективно памћење нашег народа спознalo неизрепиву вредност духовног континуитета, једнако као и сву погубност оног дисkontинуитета који ствара апатију и осећање опште раскућености, па и сумњу о нашој припадности заједничкој куби Европе.

Добро је ако будући читаоци ове књиге схвate да је број од пет стотина стваралачких личности које су код Срба обележиле 20. век, само условно тачан, јер је он у сваком случају богатији. Биће добро ако га сами читаоци прошире и допишу, јер ће и тим поступком редакција стечи уверење да је најбољи начин остварила и циљ ове књиге.

Академик Дејан МЕДАКОВИЋ

Својеврсна повест српског народа

Потреба за савременим „помеником“ познатих личности српског народа 20. века одавно се осећала. Милан Т. Милићевић оставио је значајно дело о истакнутим Србима 19. века – *Поменик знаменитих људи српског народа новијег доба* (1888), са *Додатком* (1901), које и данас представља вредно књижевно и историјско дело. Сви потоњи покушаји да се уради сличан пројекат о поznатим личностима српског народа нису били успешни. Тај посао није једноставан и лак. Најтеже је писати о живим личностима, пре свега због постизања макар и најмањег степена објективности. Није једноставно ни одредити критеријуме на основу којих се појединци сврставају у маленој ајдоји најзаслужнијих и најпознатијих у својој струци и, уопште, у повести свог народа. Одлучити се за једно дело попут овог поменика Срба 20. столећа била је потребна храброст истрајности у остварењу ове корисне замисли. Покушај вредан пажње, а уложен напор вредан похвале...

Нема сумње да ће ово дело изазвати дискусије и полемике, али њих не би требало схва-

тити као недостатак већ као подстрек да о значајним личностима, поготово оним који су још живи, пишемо коректно и објективно, макар у оној мери у којој је могуће савладати људске страсти и симпатије. Оно може дати подстрек да о људима са којима се идеолошки или на неки други начин нисмо слагали пишемо са више разумевања и толерантности.

Пако и свако колективно дело, тако и ово, није настало нимало лако, будући да никада нисмо имали смисла за добар колективни рад. Стога предаја овог рукописа у штампу представља немали подухват. Ј поред слабости које увек прате ову врсту после, овом књигом биће испуњена немала празнина у нашој публицистици и биће од користи сваком ко буде желео да сазна нешто више о познатим прецима или и савременицима, чија је делатност пала у већ прохујало и бурно 20. столеће. Сажете, са неопходним стручним и биографским подацима, биографије значајних Срба 20. века садрже неопходна обавештења, читљиве су, прегледне и корисне широј читалачкој публици, којој су и наменене. Њихово публиковање, на српском и на енглеском језику, завршеће посебну похвалу јер је енглеском говорном подручју по трећи пут.

Од *Поменика* Милана Милићевића до данас прошло је једно столеће током којег је српски народ пруживео најбурнији период у својој историји, најжалост више испуњен демографским и државним катастрофама него лепшим странама људског свакодневног живота, што се лако запажа пажљивијим читањем овог практичног и корисног дела.

Стога оно представља својеврсну повест српског народа у 20. веку – и значајан допринос српској публицистици и информисању нашег народа у земљи и у иностранству.

Професор гр Радош ЉУШИЋ

Реч аутора пројекта

Прва књига је настала као израз потребе да се на крају 20. века учествује у сачињавању уобичајеног националног биланса, сумирају досадашњи и истраже нови подаци о личностима које су својим делом дала печат том веку у свим областима материјалног и духовног стваралаштва српског народа. Пројектом *СРБИ КОЈИ СУ ОБЕЛЕЖИЛИ 20. ВЕК – Пет стотина личности* предвиђено је да то буде енциклопедијски зборник, приређен по систему биографског лексикона. По општим критеријумима бирање су личности које су стварале између 1901. и 2001. године, чија дела представљају националне и универзалне вредности, која су настављачи вертикалне српске националне духовности, о чему постоје поуздана извори у научној, стручној и другој одговорајућој литератури и присутој живој спознаји, као и личности које су по другим основама уградиле своје име у историјске и друге значајне дугаје српства 20. века. Ужи критеријуми нису могли бити дати у облику детаљног модела или шеме, будући да област деловања није лимитирана и да свака од њих има своје специфичности. Вредносни суд грађен је на основу аргумента и сазнања о доприносу сваке личности понаособ, коришћењем разних врста параметара уобичајених и применених припреми енциклопедијске литературе, као што су значај, оригиналност, дomet, обим, трајност, ефекти и последице дела, међународна и национална признања и оцене. Одлуку о уношењу одређене личности у *Лексикон* донео је, на основу наведених елемената, сазнања и стручног уверења чланова, уређивачки одбор од 26 чланова, који чине познати експерти, људи од ауторитета, пуни добре воље и племенитих најера, предврени књижевником професором др Дејаном Медаковићем, председником Српске академије наука и уметности. По истим критеријумима вреднована су дела Срба у дијаспори и личности несрпског порекла.

Пrelиминарна листа, уз пројекат, садржала је више од 3000 имена, који је Уређивачки одбор упорном пажљивом селекцијом, али и додавањем мимо тог списка, свео на предвиђени физички обим – планираних 500 лично-

стии. Напори Уређивачког одбора приликом усаглашавања листе – Азбучници били су изузетни, некад и драматични, али је превладала атмосфера међусобног поштовања и толеранције. То је омогућило сагласност за више од 90 одсто личности, које су у сваком погледу неспорне. Мањи број, посебно политичара и живих личности и актера последње деценије овог века, у оквиру укупне концепције, били су изабрани по изборима ових личности из више од 50 личности из више од 50 области и то:

- * 114 личности из природно-математичких наука биологија, польопривреда и шумарство – 16 личности; географија, геологија и метеорологија – 13; математика и астрономија – 17; хемија, физика и технологија – 21; медицина, ветеринарна и фармакологија – 23; техничке науке (електротехника, машинство, грађевинарство и саобраћај) – 24.
- * 156 личности друштвено-хуманистичких наука и то: мултидисциплинарне области – 28; економија и привреда – 20; историја – 14; црква – 15; политика – 24; војска – 23; право – 17; спорт – 13.
- * 202 личности културе и уметности: ликовне уметности (сликарство, вајарство, архитектура, фотографија) – 41; књижевност, филологија, филозофија – 58; медији (радио, телевизија, штампа) – 22; позориште и балет – 28; филм – 18; музика (композитори, извођачи, музички писци) – 35.
- * Срби из дијаспоре – 28: обухваћено укупно 10 земаља из Америке, Аустралије, Африке и Европе.

Функција *Лексикона* је вишестрана – од неговања традиције, представљања значајних дела личности, подстицање истраживања и регистровања историјске грађе, као и задовољавање информативно-образовних потреба савременика. Читајући ову својеврсну антологију писану језиком чињеница, радознали ће открити да српски 20. век не карактеришу, као што се очекивало, само дела политичара и војсковођа (којих укупно у књизи нема ни 10 одсто), већ људи најразличитијих професија који су, дижући се као феници из пепела, својим радом, научним и уметничким стваралаштвом одржали континуитет српског постојања без обзира на прекиде изазване великом верским, геополитичким и идеолошким сукобима, повезујући нашу и европску науку, српску и светску уметност, који су пример за углед због својих људских врлина, марљивости, истрајности, племенитости, талента, пуне достојанства које бодри да се у оскудица, непрестаним ратним стражама и немаштинама стварају услови за опстанак и смислени живот. Изузетно у неколико одредница доминира набрајање података без коментара и оцене аутора чиме је лич-

ност обележила 20. век, што ће изазвати упитаност читаоца да непосредно или уз консултацију шире литературе сам процени виших значаја. Својим укупним садржајем *Лексикон* је својеврсна историја Српства преко биографија личности које су обележиле 20. век. Међутим, он инспирише и иницира критичко преиспитивање представе Срба о сопственој прошлости и садашњости, односима са светом и светом према Српству, отклањање недоумица о разлозима и квалификацијама свега онога што се Србима догађало у том веку, а то је посао научне историографије нашег доба. Поред тога, *Лексикон* ће задовољити знању сваког савременика да употреби овој укупно 20. веку у Срба. Управо због овога *Лексикон* је опремљен и посебним прилозима, као што је Одабрана литература, која садржи близу 800 библиографских јединица.

Приликом припреме овог *Лексикона* била је стално присутна потреба да се овај број личности, у немогућности да се то сада уради, прошири и допуни издавањем следећег тома са још 500 личности, да се не би изоставили они појединци који су својим делом, такође, исто као и изабрани, обележили протекло столеће. Ово посебно због незавршености друштвених процеса, због чега се у овом тренутку не може целовито и објективно сагледати деловање и улога њихових актера, што значи да се посао у континуитету продужава.

Овај *Лексикон*, који финансира и Карић фондација, нема само

ПОДСЕЋАЊЕ НА ПРОТОЈЕРЕЈА ДР СТЕВАНА ДИМИТРИЈЕВИЋА (1866–1953)

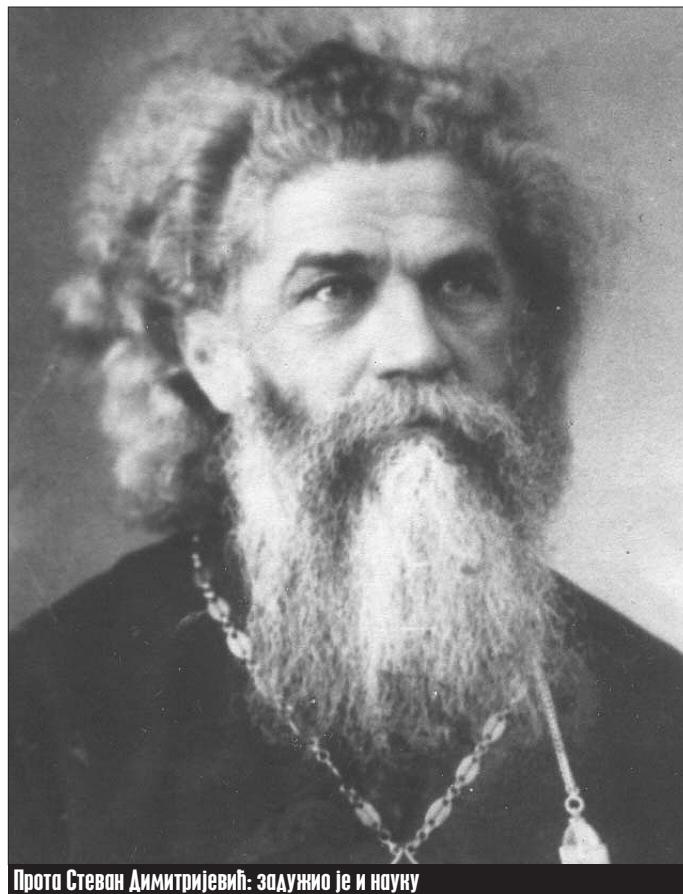
Заборављени прегалац

Нека ова скромна виштаница бар за шренчак подсећи на овој изузетној, вредној и честитој човека пропију др Стевана Димитријевића, који је без ћоме увек знао где му је место када отаџбина зове

степен магистра богословља. У Кијеву, у том старом центру православне духовности, Стева Димитријевић започиње научни рад који не прекидно траје све до 1946, када објављује синтезу својих проучавања руско-српских духовних и политичких веза од шеснаестог до деветнаестог века.

Последње што је написао посветио је 1950. почившем патријарху српском Гаврилу, оправтивши његов животски лик, а посебно страдање 1941–1945.

Жакон повратка из Русије 1898. Стева Димитријевић постављен је за суплента Београдске богословије, а од тог именovanja започиње његов плодни педагошки рад: 1900. г. постаје ректор Богословско-учитељске школе у Призрену, где остаје четири године, не када прелази за наставника у Првој београдској гимназији. Одазивајући се потребама националног рада у ондашњој Турској, Стева Димитријевић одлази у Скопље где прима дужност директора Гимназије и Учитељске школе. Као добар познавалац прилика у Турској, Димитријевић прелази у Солун, где 1906. године преузима дужност референта за хиландарске послове. Савршено упознат са сложеним и осетљивим унутрашњим проблемима ове српске светиње, Димитријевић је задатак обављао најуспешније, с тектом и дипломатском вештином. Мудрим саветима братству манастира Хиландар покушавао је да смри духове и да утиче на сређивање финансијских не-прилика које су често потресале ову српску светињу. У Хиландару су се још осећале последице наслеђених, старијих српско-бугарских расправа, као и имовинских процеса са разним светогорским манастирима.

Прота Стеван Димитријевић: задужио је и научи

Из Солуна Димитријевић се врачио у Призрен на исту дужност – ректора Богословије, а ту га је заступао и Први светски рат када су га Бугари ухапсили и одвели у заточеништво. Преживевши тортуру тамновања, Димитријевић се враћа у Призрен где лечи ране које је окапација нанела његовој школи. Прекретницу у његовом животу представља 1920. година када постаје редовни професор на катедри Историје Српске православне цркве, а шестог септембра изабран је за првог декана ове школе. За његове заслуге, Богословски факултет изабрао га је за почасног доктора теологије, а пензионисан је у са навршених седамдесет година. До kraja живота остао је веран школи у којој је несебично оставио многе часове рада.

У целокупном раду, црквеном, научном, просветном, националном, прата Димитријевић се издваја неуморним залагањем за ове послове

који су му били поверени. И ван цркве, којој је одано службу, и у ширим световним интелектуалним круговима, тешко је срећти човека толике неуморне и неисцрпне снаге какав је био овај узорни хришћанин и родољуб.

Уако је увек био оптерећен многим националним задацима, међу њима и много деликатним, изненађује противна активност у научним пословима. Према *Библиографији* коју је израдио његов ученик Благоје Гарашевић, Стева Димитријевић огласио се рано, већ 1888. и 1889, када објављује *Монографију о Манастиру Липовцу* код Алексинца. За време боравка у Нишу Стева Димитријевић штампа 1894. године ради о својим истраживањима *Споменица нишке саборне цркве*, дело које ће касније поновити прата Петар В. Габулић.

Свуда где га је живот водио пратио Димитријевић прикупљао је грађу за своја научна саопштења. Од велике је вредности архивски материјал који је сакупио у великом руским архивама, а посебно у архиву Министарства спољних послова Царевине Русије, у којем је исписао изузетно важну грађу о односима Српске цркве са највишим државним и верским властима. Пре прете Стева Димитријевића, се Руја Каптерева и Муравјева, нико није објавио грађу та ког значаја. Без више таквих радова који се баве овом тематиком немогуће је свако дубље продирање у везе које од шеснаестог века снажно утичу на живот Српске цркве.

Незаобилазна је и противна студија *Кратак преглед историје Пећке патријаршије*, објављена у *Споменици усташли-*

ченја патријарха Димитрија у Пећи

(Београд 1924). С. Димитријевић је открио и саопштио и важан план тајни карловачког митropolita Стевана Стратимировића за ослобођење српског народа (Београд 1926), чиме је коначно осветлио улогу овог родољубивог српског јерарха у утврђивању и усменавању идеологије српске револуције од 1804. до 1814. године. Тим идејама посвећен је и његов чланак „Карађорђев устанак као дело с планом смишљено и вођено, уз учешће истакнутих људи свију наших крајева“.

Није прата Стева Димитријевић ни први а ни последњи српски научник чије дело је нашим пословничким, немаром и незахвалношћу скрајну и тако неправедно гурнуто у заборав. Разуме се, овај текст неће имати довољну снагу да пробуди уздржане и заспаље савести наше друштва. Његовом аутору дољна је сатисфакција већ и сам покушај да се исправи једна историјска неправда и да се не заборави ни време ни личност који су у освите нових српских ослободилачких борби на Балкану уградили свој живот одазивајући се сваком позиву отаџбине.

Један од таквих, без сумње је био прата Стеван Димитријевић и њему дuguјемо за сва она светла која је унео у, нажалост, још тамне стране наше новије историје. Као пример довољно је споменут и против најуморнији рад у Солуну где је у служби српске дипломатије најактивније учествовао у сређивању немирних хиландарских и светогорских прилика, или оно хумано ангажовање да се у Русији ублаже катастрофалне последице руске револуције. Па ипак, његово животно дело посвећено је проучавању вековних српско-руских духовних и политичких веза које су у српском народу оставише многе трајне последице.

Нека ова скромна воштаница бар за тренутак подсети на овог изузетног, вредног и честитог човека, који је без помне увек знао где му је место када отаџбина зове.

Др Дејан МЕДАКОВИЋ

ДВА И ПО ВЕКА ОД РОЂЕЊА ГЛАСОВИТОГ АВРАМА МРАЗОВИЋА

О вештини красноречја

У времену када се „краљици међу наукама“ приступају са обновљеним интересовањем, и када она налази универзитетску заштиту, Мразовићева реторика, писана славенским језиком, заузима заслужену висину у историјском ткиву и завидно место у нашој науци о језику и књижевности

Светаје стога обележавају велики друштвени преломи, буџи и вртоглави напредак. У освите деветнаестог стога Сомбор је, може се рећи, геометријско место многих културних дешавања. Када су се књигописци готово на прстима бројали, а читаоци били попови и калуђери, у њему су деловали писци Јован Поповић Берий, Иван Југовић, Николај Шимић и Димитрије Налбанић. Аврам Мразовић (1756–1826) један је од оних који сејак виде и истичу у свом нараштају. Песник, предводилац античких аутора и школски последник вишега ранга, творачке ерудиције и духовно самопоуздан, он је писац и национални будитељ каквог је отечество требало.

Од књижевног замаха, који је започео са Доситејем Обрадовићем, угашена су кандила старе књижевности, књижевност је ослобођена тајмама и босиљка. Томе даје допринос Аврам Мразовић својим укупним делом. *Руководство к словенском красноречју*, књига штампана у Будиму 1821, само три године после Вуковог *Речнице српској народној језику*, имала је посебан значај.

Писана према угарском аутору Јо-жефу Григорију, Мразовићева реторика је значила зачетак школе српског беседничтва. Положена у саму основу наше беседничке вештине, речено реторичким ритмом, њен доњи камен, она је, по претпоставци, била од несумњиве вредности за књижевне изучаваоце, естетичаре, као и саме ствараоце, имала је улогу стилистич- али

ке публикације у чисто књижевној служби. Мразовићева реторика обухвата: I Inventio (проналажење, о изобретености), II Dispositio (распоређивање, о расположењу), III Elocutio (израз, о украсењу), IV Pronuntiatio (о произношењу). Реторика још разматра целине: V Memoria (о памћењу), VI Declamatio (о вешчанији), VII Gestus (о телодвиженији). Говори се и о похвалним, захвалним, поздравним, надгробним и другим врстама беседа.

Мразовићева реторика је једна од првих у нашој новијој књижевности која покланја пажњу књижевној теорији и стилу посебно. Окренут стилу и фигурама, аутор истиче да је реторски говор друкчији од оног који влада голом вербалном комуникацијом. „Сједињеније реченије ка изображењу мисли“ (спајање речи са циљем да прикажу мисли) – наглашава – треба да је прилагођено самој ствари и поводу о коме је реч. И наш аутор разликује трипартитну поделу стила на ниски, средњи и високи. Ниски стил народу применен је прост, али

не сув и без једрине; средњи – по његовој терминологији посредствени, сачињен је од „умерено цветушт“ израза, а високи „превиспреми“ стил се састоји од „велепленних“ израза, и оних који имају снагу „удивљења и восхищења“. Аутор разликује лајонски, атически и радијски стил; потом периодички, разглаголни, историјски, стихотворни, богословни и филозофски стил. Противи се преувеличавању и неразликовању говора при описивању узвишењих или ниских тема. „Надути стил“, који се служи хиперболама и неадекватним фигурама, није исто што и високи стил, каже Мразовић.

Жакон расноречје у значењу вештине казивања, оспособљавања за стицање умећа говорења, клучни је термин у Мразовићевом делу, клуч који ова реч има у музичкој терминологији. Овај дискурс, потенцијал Мразовића, претпоставља и залиху аргумента применљивих на разне случаје, а све у циљу сугестивнијег и сликовитијег говора.

Тиме се могу објаснити беседничка средства у стиху и у прози која испуњавају реторику као што су: басне, параболе, пословице, изреке, апофтергије и туђе мисли међу којима су митици Цицерона, Хорација, Овидија, Аристотела и Сенеке.

Треба акценатски истaćи да је сомборски аутор писао са разумевањем о реторици као једној од примарних средстава слободних вештина (граматика, дијалектика, аритметика, геометрија, музика и астрономија). Његова реторика је, нешто доцније са реторикама Јована Рајића, наставника Карловачке латинске школе, Стерије Поповића, писца и просветног мисионара, и Ђорђа Малетића, естетичара, историчара и политичара, представљајући српску школу говорења и мишљења. Извесно, она је први подесан приручник за школску употребу.

Мразовићева реторика се појавила када су на вишој цени била туђа прерадња дела. Доследан претходниција чију је школу завршио (Мразовић је и у поезији гудио онако како су му стари гусле удешили, као што каже

пословица), он је властиту реторику писао по немачком узору. Ипак, и упркос томе што у њој има општих места, прогаџеног и покошеног, она је несумњиво дело од историјске и критичке вредности.

Утисак је да Мразовићу савременици нису признали натпркосчност дела. Изгубљено из нашег видог поља, рекло би се запуштено и у пепелу заборава, оно припада историји као запретаној прошлости. Реч је, међутим, о творевини која и данас, из далеког временског растојања, зрачи неугаслим сјајем. Посреди је, казано Мразовићевим језиком, реторичка сила, украшавање и умножење слова, то јест, беседнички украс и снага израза.

У времену када се „краљици међу наукама“ приступа са обновљеним интересовањем, и када она налази универзитетску заштиту, Мразовићева реторика, писана славенским језиком, заузима заслужену висину у историјском ткиву и завидно место у нашој науци о језику и књижевности.

Др Тихомир ПЕТРОВИЋ

ЗНАК КОЛУБАРСКЕ ДУХОВНОСТИ

Друштво у спомен Краљевића Марка

У Ваљеву је на Марковдан, 8. маја, основано Удружење поштовалаца Краљевића Марка, а на оснивачкој скупштини су били виђени људи традиције и гостине из ближе и даље околине, а Канаду и да не почињемо

Сторија и мит су срасли у лику Краљевића Марка, који је, по Чайкновићу, путује божанство, спасилац на белом коню, са свим атрибутима Дајбога. Марко Краљевић, чији се култ, како констатује религијолог Леонтије Павловић, широј од Истре до Цариграда и од Јањића до Варне, био је весник националне будности. Одатле је јасно, каже Павловић, како је могао наш научник Милутин Миланковић да слуша од војника (1912) да их је у борбама код Прилепа и на Куманову предводио Краљевић Марко кога су гледали у облачима (Леонтије Павловић, *Култovi лица код Срба и Македонаца*, Смедерево, 1965, 340).

У нашој народној свести је дубок отисак јунакских личности, по којима су памћени важни историјски догађаји, и које су утишивањем у народну традицију доносиле очувању етничке самобитности. Повесница народна и књижевно стварање су, с друге стране, уздижали култ јунака, што је, преношењем с колена на колено, такође доприносило националном васпитању и неговању традицијског духа и историјске прошлости.

Све до Карађорђевог доба, у низу јунака наше традицијске свести нарочито место је припадало Марку Краљевићу и јунацима косовске легенде. Да њихово изузетно и наглашено место у нашој народној свести није постало случајно, потврђује се и у топономастичком огледалу Шумадије, у којој многа насеља и нека знана места у њима носе називе који подсећају на присуство и значење националних хероја, какви су били Марко Краљевић и косовски јунаци.

Име Марка Краљевића (1335–1395, краљ 1371–1395), које је наш народ проносио свуда када се крећао или невољно селио, вишесктрано је уткано у топонимијски речник Шумадије. Тако за један пут у Божуревцу казују да је њиме ишао Марко Краљевић у град који се, тада, налазио у Доњем Дубичу, а у Горњем Дубичу има место Металица, „које се тако прозвало

по томе што је Краљевић Марко метао (бацио) камење, тешко по сто килограма у атар риљачки где и данас народ показује неко камење, веледин да је то оно што је Марко ту добацао“. У Крвавици постоји камен звана Белег, за који се прича да га је Марко Краљевић ту добацјо из Каменара. У Ловцима је Марков поток, уз који је некад, по предању, била црква коју је подигао Марко Краљевић. За једно удублјење у стени у Брајкову се казује да је то стона Марка Краљевића, у Великом Црљену је извор Марковац, из кога је водом потекла кајдања на то место пао буздован што га је Марко Краљевић хитно из оближњег села Соколове, док у суседним Вреоцима, чије је старијачко становништво досељено крајем 14. века из околине Прилепа и Стурге, причуја две верзије о томе како их је Марко Краљевић, подигавши их из завичаја, потерао да пресели преко Саве и Дунава, па их ту оставио. У Невадама постоји Мрамор, који је ту бацио Марко Краљевић, а у селу Полом се показује камење на брду Рид које је ту, по предању, бацио Марко Краљевић. У Коштуњићима постоји место Маркова стона, а у Теочину Шарчев извор, уз који је осета, како казују, отисак Шарчева копита.

Као што се српски народ селио и збежавао од Демир-капије на југу до Беле крајине на северозападу, тако се и име Краљевића Марка преносило од родног Прилепа, и царског Скопља, до Горског котара. Тако се, вековима, каменити врх планине Клек (1182 м), северозападни огранак Велике Капеле, личке горе зелене, изнад Огулинског поља у Горском котару показује као почивалиште Краљевића Марка. И збиља, на заравњеном врху Клека, како то природа уме да изваја, људска фигура у лежећем положају, опружена полеђушке, са препознатљивом главом и на њој изразити опуштене бркови. А испод Клека је село Докмановићи, названо тако по великом роду Докмановића, којих има још у Плавшком, Плавча Драги, Српским Моравицама, и у другим крајевима Кордуна, Хрватске и Барање. Ово суседство рода

Докмановића са Краљевићем Марком на Клеку није случајно ако се зна да је Никола Докмановић онaj српски јунак који је у бици на Ровинама 17. маја 1395. године убио Краљевића Марка (в. Ст. Новаковић, *Срби и Тури 14. и 15. века*).

И на североистоку, до Ердеља, проносило се име Краљевића Марка. Из пограничног села Калуђерова код банатске Беле Цркве, одакле са пружа поглед на обронке Карпате, показују Срби на њима где се налазе Маркова пољана, Марков извор и Шарчева стона (подаци Будимира Поточана).

И ваљевски крај има своје топономастичке потврде о присуству Краљевића Марка, које је почетком 20. века пописао Цвијићев сарадник Љубомир Павловић.

Од Краљевића Марка су недељиви крчма, као место и свратиште, а крчмарница Јања као лик. Као стецишта и окупљалишта многе су крчме и кафана постале славне. Роготоне, Москве, Беле новосадске лађе... певао је Рака Драинац, уоквирујући своју боемију у Паризу, Београду и Новом Саду. Многе су кафане понеле имена епских јунака, а немало је међу њима било оних које су назване по Краљевићу Марку. Од њих је, вероватно, ако не најчувенија, а оно по многочим изузетна, кафана „Марко Краљевић“ у Ваљеву. Не треба ни рећи да је у Улици војводе Мишића, јер сви Ваљевци знају где је, па је именују и као кафана код Суда. Кафана „Марко Краљевић“ је после Другог светског рата, када је конфискована од деде господи Милене Радовановић, припадала у социјалистичкој ери, угоститељском предузећу „Слога“, а сада је у власништву Тривуна Вујетића са Уба, док јој је закупац предузимљиви Зоран Јокић. Већ дуže од века је она на гласу, јер се у њој окупљају судије и адвокати, парничари и сведоци, политичари градских оци и нема, у ових стотинак година, ниједног иоле знаменитог Ваљевца да није у њој, дуже или краће, избивао, а у њој већ више година заседа КАНУ (Кафанска академија наука и уметност), као посебан вид друштвеног живота ваљевских уметника и боема.

Кафана „Марко Краљевић“ у Ваљеву

већ годинама прославља Марковдан као своју славу. Ове године, међутим, на Марковдан, у понедељак, 8. маја, о слави ове по настанку старе, а по значају у друштвеном животу Ваљева надалеко чувене кафане, основано је Удружење поштовалаца Краљевића Марка.

Жа оснивачкој скупштини су били саветник председника Општине Ваљево Радомир – Раша Стефановић (водитељ), један од иницијатора оснивања друштва, књижевник Радован Бели Марковић (присутан и кад је одступан), адвокат Лука Абимировић и Драган Ивановић, председник Окружног суда Драган Обрадовић, председник Општинског суда Пеђа Јефтić, гошћа из Торонта Слободанка Петровић, професор и преводилац на француски језик Биљана Јаневски Новосел (одређивала превод песме *Оранье Марка Краљевића*), хроничар, историчар и лексикограф Ваљева (пет општина приде) Здравко Ранковић, професор и песник Јубишица Михаиловић Паче, књижевник Зоран Јоксимовић, ликовни уметник Драган Гавриловић из Уба, неуропсихијатар др Радован Ненадовић, управник Модерне галерије фо-

тограф Душан Јовановић, мецена из Уба Радослав Живановић, знаменита кафеција гђа Ковиљка из Уба, пореклом из Лопатња код Осечине, председник Друштва чувара српске традиције Драгиша Симић из Лазаревца (одржао здравицу и отпевао песму „Куће мале кречене у бело“), београдски филозоф и књижевник Милан Младеновић (беседио о свом тамновању, уз песму о Чича Дражи), генерални секретар Удружења новинара Србије Никола Вучетић, власник Радио Линка Рајко Милиновић, уметник фотографије Томислав Грујић Равањац, те гуслар Слободан Крунић, затим уредник београдског недељника *Време* Драган Тојоровић, уредник ревије *Колубара* Бранко Вићентијевић, дописник Блица Пеђа Вујанац, а од седме сile још новинари РТС – Студио Ваљево, ТВ Вујић, ТВ Марш, недељника *Натрег* и др.

Било је то јединствено вече, у којем се зборило и зорило, певало и сневало, а, богами, и јело и пило, као о правој слави (кућа части), вече из кога су они пријеђенији, у стилу поранијо Краљевићу Марку, осванију упуштајући се у разне тематске кругове, као да ће им Марко од некуд доједити.

Миле НЕДЕЉКОВИЋ

Мало је познато
да Байштовац
„Афоризми
из ићијене и
дијетештике“
садржи више
од ићији хиљада
пословица, како
српских тако
и десетине других
европских народа
и из веома
широкој европској
културној наслеђа

ВЕЛИКА АНТОЛОГИЈА ПОСЛОВИЦА О НАРОДНОМ ЗДРАВЉУ КОЈУ ЈЕ САКУПИО МИЛАН ЈОВАНОВИЋ БАТУТ, ЛЕКАР И ПРОСВЕТИТЕЉ

Што же желудац нема жуљ

– Танку и високу нека ме Бог створи, а бијелу и румену што је посао мој.

Од броја кавана и пивница, гласи још један Батутов афоризам, може да се изведе закључак о становима народним, вели Ј. Фодор, па бих рекао: још боље и о породичном животу у народу. И по Батутовом схватању породични живот преусред је да телесно и душевно здравље појединача, и народа.

Кућа је главно место, где се наше срце отвори, где се на никве теку, свест бudi и карактер пратијем за добру или зло.

Са тој извора, па био чисти или нечисти, извиру начела и правила која уградавају друштвом. (Статја) Ми болажемо свују своју наду у животу породице, у брак. (Вајњхолд)

Вама се дотада бледо лице у жене или девојке. А дотада ли вам се побледели листи на биљци? Бледило листа каже вама да је биљка оболела; да јој је црв у корену. А зар бледило лица може да значи нешто друго?

Садржана је, у овом исказу, и морална осуда. Међу припадницима грађанског слоја бледило лица постајало је мода, статусни симбол: удаљеност од рада у пољу и сопственог порекла. Што је описано и од стране српских писаца: Јаков Игњатовић, Јован Стерија Поповић, Стеван Сремац, Светолик Ранковић... А самоники Пелагије је тек гриме. Батут, иначе противник Пелагијеве, овде је сагласан с њим у погледу „бекства од сунца“, али и „женских мазарија“, јер су се за бељење лица употребљавали козметички препарати у којима је, чак, била жива, те је осим оштећења коже, потамњења, расклапања лица и испадања зуба, долазило и до оштећења чула вида.

Бледило народ није ценило: Трећа је мана на шебу. Што си ми бледан пребљедан, наводи Батут одломак једне народне песме. Али и: А што сам бледан, пребљедан. Многе сам школе учио. По свој прилици, стизала су нова времена. Питали је ћевојку: – Како вараш момке?

Затвараја уста да спаси живот.

тјут је прогумачио: што јести, дишни на нос.

Иако пословица има и друга значења.

О великом значају здравствене проповедности народа, или и одговорности државне власти, законодавне и извршне:

Што човек јести, што треба, што ја крећи и слаби, све што треба да знаји пастири народи а и сам народ у најстројијим колибама. (Балзак, превод је Батутов)

По мом мишљењу је побољшање здравља народу социјална задаци, коју већаје свеа решавати и која треба да заузима највише свакога државника и полицијарца ма које стварке. Добри стапанови, чистица и штапка вода, непокварена храна и чисти ваздух су услови, којима већаје постапајући благостање и удобност човека. Понављам, здравствено поштовање надмаша по својој важности сва друга поштовања дајући јој већи значај. Не може се сувише и доволно озбиљно најаснити, да се здравствене прилike свакога народа морају понајпре у обзор узети, ако је реч о величини и важности његовој. Ако поштовање становништва у којој земљи покаже назадак у броју, или само ако се покаже назадак у средњој вредности мушкираца (старија наспрот млађој популацији), може се поуздано утврдити да је тај највећи успех зависио од узајамне и неспоредне сарадње између једних грана медицине, између лекара и same тубилке (народа), предстапника управне власти и њихових штапичника. Погрешни бисмо смо бисмо се убудуће ославили на појединачне напоре, на несатласне савете и на власти које се плаше.

(Сер Џорџ, превод је (у погледу народног здравља) др Селије).

У борби за здравље, која је изнад света, јесте буђење и стварање хиљади народних (народа). (Рене Санд) Али: Нашим путевима управљају људи, чији научни хоризонти није никад дојио до појма одговорности, и који су дошли у непријатељу, пак бије његови речи „хелија“ (која је основна једињица сваког живог организма) морали се бити замислити нешто друго него што је хелија ајсеничка (др В. Шахмајер).

Краје је време да се снажно пође у борбу против оних болести које се могу избегнути, а који су као

РАНКО КРСТАЈИЋ, КЊИЖЕВНИК И СЛИКАР, О СТВАРАЛАШТВУ ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛНОГ И КОСМОПОЛИТСКОГ

*Оно ишћо ради уметник
није њосао нећо
привилегија и Божији
дар. Стога језик
књижевности, као и
језик сваке уметности,
мора бити универзалан.
Уметник је мисионар
на овом свету. Шекспир
је Шекспир на свим
језицима света.
Може ли бити веће
и лепше мисије?*

K

Књижевник и сликар Ранко Крстајић је колико особена толико и самосвојна личност у нашој културној јавности. Уметник, стваралац који до сржи носи у себи традицију свога народа да би са тих источника, као зрела стваралачка личност, закорачио у метафизичко и универзално.

Књижевност и сликарство, нове књиге и изложбе, повод су за разговор са поznатим уметником.

Ваше један од ретких наших писаца који се баве фантистиком. Да ли су Ваше књиге доволно читане?

– И поред тога што је у свету веома популарна, код нас фантистика још није пустила дубље корене, па чак ни она фолклорна, која је присутна у нашој народној традицији. Код нас је сада присутна нека дегенерисана варијанта постмодерне, у коју се трпа све и свашта. Па, ипак, не могу се пожалити јер су све моје књиге доживеле два или више издања. Још 1984. године, када је у „Простиви“ објављен мой први роман *Случај гостоприме Асимова*, и поред прогноза да се роман, иако је добар, неће много читати, он је у тадашњој „великој“ Југославији распродат за само три месеца. Само се у Хрватску није продавао много јер је објављен ћирилично. Роман је дочекан хвалоспевима; било је то првора-

зредно изненађење, касније су уследили и преводи. Прво је наш угледни песник и академик Ристо Василевски превео *Случај гостоприме Асимова* на македонски па је роман добио и престижну међународну награду „Арка“ за најбољу књигу преведену на македонски те године. Затим су га превели и Бугари. Моје приче су преведене на седам језика. *Публика Вас је, дакле, разумела?*

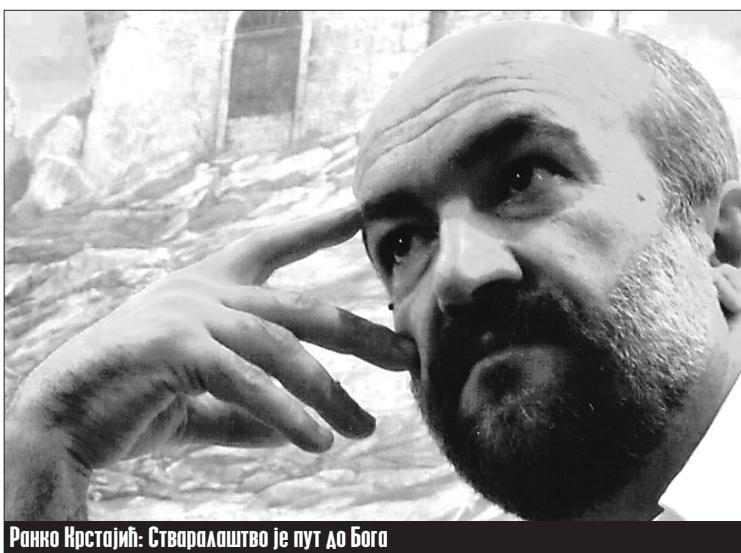
– Не бих баш рекао да широка читалачка публика разуме нити моје нити било које озбиљне књиге. Публика купује и чита само она што се рекламира и награђује. Публика најчешће (мислим да је то наш изум) купује књиге – а не чита; или чита – а не разуме шта чита. Стога мени нијестало до великих тиража нити до мишљења широке читалачке публике. Велики тиражи су најбољи сигнал да писац нешто мора да мења. Мени је зато један читалац као што хиљада других – само ако је најбољи. Ја не пишем чак ни за тог идеалног, зами-

шљеног читаоца, мада се он увек подразумева, него, једноставно, зато што момар, зато што другачије не могу, зато што је то мој пут до Бога.

А критичари?

– Што се критичара тиче, они у овој невиђеној „поплави“ књига које се објављују без икаквих критеријума, најчешће и не стижу да пронађу све које забређују пажњу, а, руку на срце, и не труде се много па, ако некако и дођу до тих књига – прелиставају их на брзину, површно и несавесно. Пажњу и наклоност поклањају, пре свега, једним другима, јер су (и то је само наш изум) у међувремену критичари успели да постану и најпопуларнији писци. Стога се чита, пише и награђује искључиво по пријатељској линији, или по политичкој припадности. Неки од тих „писаца“ су ми признали како нису стигли да прочитају не само књиге које су ушли у уки избор него неретко ни one које су наградили. То је несхватљиво, и недопустиво. Ја сам један

Ранко Крстајић: Стваралаштво је пут до Бога

од малог броја усамљених стрелца у нашој књижевности. Мислим да сам на време решио ону дилему која несвесно мучи младе уметнике: да ли желе да буду познати или добри уметници. Ја сам се на време одлучио за ово друго, и зато стварам по страни, на миру, и није ми важно да ли ћу бити познат. Можда зато моје досадашње дело није доволјно осветљено, присутно у јавности, ни дољно вредновано. Али, то није мој проблем нити иде на моју душу.

Да ли Вам је, ипак, стапало до нечијег мишљења?

– Наравно, стало ми је до мишљења мојих пријатеља Влатка Глифића и Илије Марића, јер су они моји најстрожи критичари; непристрасни, добронамерни, и надасве прави зналици.

Како успевајте да се успешино бавите гвема уметностима?

– Данас је изузетно тешко бавити се уметношћу, али је зато изазов много тежак, а задовољство неупоредиво веће. Критичари настоје да пронађу неку везу између мојих књига и мојих слика, истичући да се оне допуњавају, и да чине једну целину, али је мислим да није тако. Рекао бих прецизације: оне су две различите целине које немају много додирних тачака, наравно, осим оних које су, по природи ствари, неизбежне. Као што у књигама покушавам да осветлим људску душу, тако на сликама настојим да пропрем у саму суштину пејзажа, посебно дурмиторског, и да насликам душу камена. При томе користим све врсте материјала које ми омогућавају да добијем оно што желим. Моје слике су сведељије од мојих књига; али, зар и светло и тама нису саставни делови једног истог бића, једне исте тајне? То је, заправо, оно што повезује целокупну уметност света. Уметност је, дакле, биће које се, зарад лепоте, храни душом и крвљу уметника, а људи нису ни свесни да на овом свету, оваквом какав јесте, не би могли да живе, да се остварују као људска бића, да нема уметности. „Ја сликам да бих видео“, каже Ди Бифе, а пишем да бих разумео.

Шта је тема Ваших књига?

– На ово питање тешко је дати прецизан одговор јер се теме у мојим књигама увек преплићу, као што се преплићу и лавиринти у понорима људске душе, као што се преламају трептаји светlosti у људском оку. Дакле, тема је људска душа, пре свега, смисао живота, трагање за истином и сама лепота уопште. „Уметност је сонда спуштена у непознато“, каже Бруно Шулц. То је непрестано трагање за истином, трагање за лепотом, а лепота се налази на самом дну људске душе. Стога се може рећи да је лепота тема мојих књига, и мојих слика, такође. Једино лепота има привилегију да види дно душе, а да не ослепи. „А да ли ће онај ко види истину заувек остати неутешан“, пита се А. Барико. Отуда и оно вечно питање: има ли лепота потребу да буде схваћена, да би постојала – или она постоји независно од човека. Ја мислим да нема, и у томе и јесте тајна уметности. Лепота постоји све док не буде схваћена, а не може бити схваћена никада; тако тајна уметности и њена чаролија остаја сачуване и недокучиве заувек, а трагање за истином и бављење лепотом као врховним принципом – привилегија је првенствено уметничка.

Ко си Ваша узори?

– Сви добри писци које сам читao били су моји узори; све добро што сам прочитao било ми је путоказ, али ако треба издвојити само једно име, мада би то било неправедно, онда би то, свакако, био Достојевски.

Да ли уметник, посебно писац, има неки нарочити задатак; да ли је његово дело мисија?

– Оно што ради уметници није посао; то је привилегија – Божији дар. Зато језик књижевности, као и језик сваке уметности, мора бити универзалан, и стога је сваки уметник, у неку руку – мисионар на овом свету, у овој „долини плача“. Књига која не може да се преведе на други језике не може бити врхунско уметничко дело. Шекспир је Шекспир на свим језицима света. Може ли бити веће и лепше мисије?

Марица ПЕТРОВИЋ

Истраживања
Историја новинарства,
професора – др Михаила
Бјелице и др Зорана
Јевтовића, Метапрен
универзитет,
Београд, 2006)

АНАЛИТИЧКО-ИСТРАЖИВАЧКИ ПРИКАЗ О ДВА ВЕКА СРПСКОГ НОВИНАРСТВА

Од пећинског цртежа до интернета

њих. Заједно о новинарству, пропаганди, креирању јавног мињаја, политичком ангажовању и публици, расправљају Цезар, Ренодо, Робеспер, Наполеон, Пулицер, Херст, Лејин, Гебелс, Димитрије Давидовић, Пера Тодоровић, Светозар Милентић, Слободан Јовановић, Тито и други ауторитети, сведоци и непосредни ствараоци историје о којој се пише без респекта и пристрасности.

Ухваћено у мрежу идеолошког, комерцијалног и етатистичког варваризма, новинарство је кроз ход цивилизације често било у функцији тоталитаристичког мрака, али се увек принципијелно и ватрено борило за своју слободу. Кратак преглед неких наслова довољно указује на природу истраживања: *Борба за укидање цензуре; Почеки политичке штампе; Политичари као новинари; Диктатори и слобода не могу заједно; У служби политичке пропаганде* и слично. Идеја о слободним медијима не-колико векова касније развиће се у идеју о тзв. независним медијима, али лукавим објашњењем настанка прве штампе из језама елити да је инструментализам, писци кроз велики део садржаја говоре о жестокију борби медијских посланика да саопштавају истине постану четврти стуб демократије.

На први поглед, у центру својеврсне хронике људског комуницирања је историја штампе, односно новина, али пажљивим читањем видљив је труд истраживача да једнак простор посвете и тзв. новијим медијима, од фотографије и филма, преко радија и телевизије, до дигитализованих сензија које се убрзано множе.

Вешто се крећући кроз векове, писци ауторитативно региструју најважније појаве, процесе и личности које су својим делајем обележиле претходне епохе новинарства, разјашњавајући јевентуалне дилеме и доминирајући мишљења. Тако читаоци на једном месту упознају палету разноврсних личности, без којих се не би могла ни замислити данашња слика света, при чему се пажљivo вагају о значају који треба дати свакој од

сније како је настала глобална масмедијска праштумка као јавна грибина чудесних убеђивачких предности.

Богато илустрована и документарно валидна, на више од 450 страница, књига *Историја новинарства* професора др Михаила Бјелице и др Зорана Јевтовића открива поступност и еволутивност ширења медијске културе, од тренутка када човек своје мисли поверила писму на пергаменту или папирусу, до данашњег урађавања у дигиталну виртуелност. Аутори полазе од опште тезе да је информација роба, да мора бити истинита и благовремена, уз поштовање етичких и естетичких начела, а не *релативна* и према интересима креатора јавности.

У промишљању и вредновању богате историјске грађе напуштају традиционалне, схематизоване, идеолошке стереотипе и овеаштаве начине вредновања личности, догађаја и процеса, јасно указујући и на њихове тамне стране и последице које ће се касније рефлектовати на ширу заједницу. Статним критичким социјално-историјским приступом проучавају новинарства и међубојно са друштвом, религијом, културом и политиком, писци анализирају постојање демократског споразумевања као услова свих услова за постојање цивилизацијског друштва. Компаративно проучавајући сложене политичке, економске и културне односе који су претходили појави организоване, масовне штампе на водећим земљама западне Европе, они храбро улазе у аналитику сличности са ондашњим условима у Србији, тражећи искре пламена које су омогућиле настанак демократије и новинског пурпурализма.

Снажни идеолошки притисци који су карактерисали историју новинарства

нису измакли будном оку хроничара па посебну вредност чине опсервације које сведоче о потреби политичких елита да хомогенизовањем укуса медијска публика створе односе контроле и потчињавања.

*И*нтересантно је са колико познавања писци говоре о процесима рађања других медија, при чему први пут јавности саопштавају нове, значајне спознаје, попут оне о датуму појављивања првих новина у свету. Паралелизмом низаја појадака о настанку светског и српског новинарства, писци овог изванредног уџбеника доказују да је наше место одавно у Европи, са којом смо кроз историју имали традиционално блиске и квалитетне односе. Обрађујући прве историје француске, енглеске, немачке и америчке журналисте, они теоријски указују на контекст друштвених забивања, утицања и преплитања са општима који су обележили свет и Србију у време када су штампа и остали медији доживљавали највеће узете и падове, Бјелица и Јевтовић литеарно веште плету особену грађу историје комуницирања и новинарства, без које је немогуће узлати дубљу у проучавање теорије журнализма.

Овакав уџбеник имаће публику, јер се потреба за његовим настанком већ дуго очувала. Једноставношћу стила и речника, књига *Историја новинарства* лако је разумљива студентима и последицима новинарске праксе у нашој средини, али и осталим читаоцима заинтересованим за своју прошлост и културу. Уосталом, податак да је за само два месеца продато више од пола тиража илустрије тврђњу потписника да је српска културна јавност новом књигом Михаила Бјелице и Зорана Јевтовића добила капитално дело чију вредност време сада потврђује.

М. П.

Летопис Вукове задужбине (74)

Петак, 24. март 2006.

У Вуковој задужбини представљена је књига Владана Ракића, песника из дјаспоре – *Берлинска трилогија*. О књизи је говорио др Миодраг Матицик, а стихове је читao драмски уметник Вицо Дардрић. На Сајму књига у Крагујевцу 2003. године ова књига добила је *Награду за ауторски похвала*.

Уторак, 28. март 2006.

Педагошки покрет Југославије и Задужбина *Доситеј Обрадовић* организовали су у Београду научни скуп *Трећи Доситејеви учитељски сусрети*, обележавајући 195 година од смрти учитеља, просветитеља и првог министра просвете Доситеја Обрадовића.

Среда, 29. март 2006.

Вуковој задужбини посетили су Живорад Андрејић, председник Управе огранка Вукове задужбине у Љубљани и Стево Дошенић (обавља послове секретара у Огранку) и разговарали о наредним активностима и припреми скупштине Огранка.

Среда, 29. март 2006.

У Министарству за дјаспору представљен је нови број листа *Сербса*, који обрађује теме из области културе и на мењен је нашим људима у свету.

Петак, 31. март 2006.

У Клубу Дома Вукове задужбине отворена је изложба слика Кристине Пантелић – *Ograzi*.

Среда, 5. април 2006.

Академик Дејан Медаковић отворио је у САНУ изложбу Бориса Подреke, академика и архитекте из Бече. Пот-

здравна реч Динка Давидова, дописног члана САНУ.

Среда, 5. април 2006.

Министарство рада, запошљавања и социјалне политике Републике Србије организовало је у Народном позоришту у Београду свечану академију *Прометеј наре*, у част значајног јубилеја: 90 година од искрцања српске војске на јонска острва Крф и Видо.

Четвртак, 6. април 2006.

Народна библиотека Србије обележила је 6. април 1941. године манифестијацијом – *Сећање*, полагањем цвећа и откривањем *Спомен-натписа* Светлане Велмар Јанковић на месту где је ова важна културна институција српског народа уништена у немачком бомбардовању Београда.

Петак, 7. април 2006.

У Дому Вукове задужбине одржана је редовна конференција за новинаре на којој је разговарано о активностима Вукове задужбине у наредном периоду. Посебно је било речи о раду огранака, трибине и издавачкој делатности Вукове задужбине у 2006. години.

Среда, 12. април 2006.

На свечаности у Централном дому Војске, Културно-просветна заједница Београда је уручила награде – *Златни беочи* за 2005. годину, које се додељују за животно дело и за трајан допринос култури Београда.

Петак, 14. април 2006.

Одржана је Осма (84) седница Управног одбора Вукове задужбине, на којој је усвојен Финансијски извештај за 2005. годину. Том приликом утврђене су наредне активности.

Петак, 14. април 2006.

Одржана је Осма (84) седница Управног одбора Вукове задужбине, на којој је усвојен Финансијски извештај за 2005. годину. Том приликом утврђене су наредне активности.

Уторак, 18. април 2006.

Одбор за стандардизацију српског језика одржао је у САНУ Девету седницу. Поднет је Извештај о раду Одбора у 2005. години и представљен је публикације: *Српски језик у нормативном обележају и Стандардизација за спајање српског језика VIII*. Најављено је да ће у 2006. години бити објављени: ново издање *Правописа српског језика* и једнотном *Речник српског језика*.

Петак, 5. мај 2006.

У Свечаној сали Вукове задужбине одржана је друга редовна седница Управе Друштва за српски језик и књижевност Србије, на којој је разговарано о организовану и припреми 16. Републичког такмичења из српског језика и језичке културе ученика основних и средњих школа. Вукова задужбина је, као и претходних година, била покровитељ овог престижног такмичења и за победнике је обезбедила пригодне поклоне у књигама, као и сребрењаке с Вуковим ликом.

Уторак, 9. мај 2006.

У књижари „Гене Кон“ представљена је четврта књига *Изабраних српских пјема* академика Дејана Медаковића, коју је објавила Издавачка кућа *Просвета*. Књига садржи двадесетак прилога насталих у протеклих десетак година, док су два објављена први пут: *Четири сцене из привратне манастира Крушедола и Фрушкогорске манастире и њихов значај у српској култури*.

Петак, 12. мај 2006.

Културно-просветна заједница Србије организовала је, поводом 50 година од оснивања, округли сто на тему *Улога и*

значај Културно-просветне заједнице Србије у српској култури.

Среда, 10. мај 2006.

Свечаном академијом, под називом *Ускликнимо с љубављу*, Богословија Свети Сава обележила је 170 година постојања и рада. Она улази у ред најстаријих школа у Београду и у свом здану на Карабурми налази се од 1957/58. године.

Четвртак, 18. мај 2006.

У организацији Центра за културу *Вук Карачић* у Лозници отворен је 35. Ђачки Вуков сабор, на коме је изведен богати културно-образовни програм. У суботу 20. маја, у Вукову спомен-школу у Тршићу одржано је 16. Републичко такмичење из српског језика и језичке културе за ученике основних школа.

Петак, 19. мај 2006.

У Свечаној сали Дома Вукове задужбине одржан је састанак Редакције и Уређивачког одбора *Биографског лексикона Србија који су обележили 20. век*, у коме су садржане биографије 500 истакнутих личности из редова српског народа. Аутор пројекта је Милена Милановић, културолог и публициста, а главни уредник академик Дејан Медаковић.

Уторак, 23. мај 2006.

У Матици српској свечано је обележен дан Св. словенских апостола Ћирила и Методија. Професор др Јасмина Грковић-Меџор одржала је беседу *Наштанак и рана историја словенске пјемености*. Дан словенске пјемености Св. Ћирила и Методија заједнички су обележили и Славистичко друштво Србије, Катедра за славистику Филолошког факул-

тета у Београду и Руски дом у Београду (24. мај 2006).

Среда, 24. мај 2006.

Организатор Вукове задужбине у Баваништу организовао је од 24. до 27. маја, пети пут по реду, манифестацију *Дани Ћирилице*, на којој су проглашени победници – ученици који су учествовали на конкурсу за најбољи литерарни рад, најлепши краснопис и најлепши вез Ћирилице. Том приликом одржан је и округли сто на тему *Фолклор данас* (модератор: Ненад Љубинковић).

Петак, 26. мај 2006.

Одбор Вукове задужбине за израду ликовка Ћириличког писма одржao је у Свечаној сали Дома Вукове задужбине другу седницу, на којој су размотрене тезе за израду стандарда српске Ћирилице и утврђени наредни задаци.

Петак, 26. мај 2006.

У Свечаној сали Матице српске представљена је књига Владимира П. Гуткова *Славистика - Србијска*, коју су затједнички издали Завод за уџбенике и наставна средства, Вукове задужбине и Матица српска. О књизи су говорили: академик Александар Младеновић, професор Витомир Вулетић, Мато Пијурић и Богдан Терзић, као аутор.

Среда 31. мај 2006.

Вуковој задужбини посетили су ученици основних школа из Београда, Чачка, Беочина и Баваништа који су освојили прва места на такмичењу *Дани Ћирилице* у Баваништу. О раду Вукове задужбине госте је упознао др Миодраг Матицик.

Приредио Славко ВЕЈИНОВИЋ

СЕЋАЊЕ НА ХОЛАНДСКОГ ХИРУРГА АРИЈУСА ВАН ТИНХОВЕНА И ЊЕГОВУ МИСИЈУ У СРБИЈИ 1914 / 1915.

Незаборавни хуманиста

Уложио је своје отромно знање и велику срчаност да би помоћао рањеним и болесним; уз то је поширен и неприсијасно посведочио о беспримерним страдањима српског народа. О томе говори књига која је први пут објављена ког нас

Cвечана сала Народне библиотеке Србије била је, 25. јануара, пуна званица и публике, као право место за прво представљање књиге Аријуса ван Тинховена *Страхота у Србији - дневник ратног хирурга*.

Холандска неутралност ипак није спречила штампање Ван Тинховенових нецензурисаних сведочанстава. Ради се, заправо, о комбинацији његових извештаја спаљих у дводневне новине и интервјуја са М. Ј. Брусеном, пре тога објављених у *Новим ротердамским новинама* – у рубрици „Међу људима“, од тамошње и шире европске јавности врло запажених, мада нису смели да садрже никакве политичке коментаре – већ су били искључиво стручне природе, а за нову потребу дупљења исечцима из дневника и опремљеним фотографијама. У тој земљи, прво подсећање на Ван Тинховенову и паралелне измене Ваљева рату 1914. и 1993. 15. јуна те године у „NRC Handelsblad“, у свом веома заинтересованом чланку даје Реймон ван ден Бохард, тадашњи дописник тог листа из Београда.

Одломке из те књиге, опет у „Београду под бомбама, априла 1999.“, у незнатно проширењу и са мало изменењем наслосом публикованој, годину раније одбрањеној, сведочватној докторској дисертацији *Срби и југоисточна Европа у низоземским извештајима до 1918* (издавач „Re-Vision“, Београд), код нас прва цитира доцент др Јелица Новаковић-Лопушана, шеф Катедре за недроландинстрију Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Прошло је, дакле, пуних девет десетина док нису трудом тог преводиоца, у издању „Утопије“ из Београда, као прва књига у новопокренutoј библиотеци „Баштина ратника“, домаћем читаони постала најзад доступна изворна сведочанства овог лекара – хуманисте.

Захваљујући свему томе, сазнајемо да су ратни хирург Аријус ван Тинховен и медицинска сестра Де Хроте, само један дан по почетку рата, значи већ 29. јула 1914. године, кренули из Берлина и да су преко Варшаве, Одеце, Букове и Софије, стигли у Ниш. Јавили су се ту начелнику санитета и др Суботићу, секретару Црвеног крста, његовим старим познаницима из Балканских ратова, а он их је упутио у Ваљево. Придружиле су им се сестре Ван дер Маден и Вестерхофф и болничари Дас и А. Ф. Хенкен, од којих је први преживео болест, као и Ван Тинховен, а други умро од пегавог тифуса, одмах по повратку у домовину. Њих је тада брижно неговао од раније им знани и верни Ван Тинховен посилни Миливоје, са сестром Де Хроте, а уз домаће санитетије биле су ту и многи други страни добровољци Црвеног крста, попут најпознатијих нам шкотских болничарки под руководством госпође Хачинсон.

Са колегама Ван Тинховен је радио у чуvenој Ваљевској ратној болници као руководилац Одељења за хирургију. Бележећи дешавања на Балканском фронту, овај непосредни сведок великих борби и победе на Церу и Колубари, први је, знатно пре Арчибалда Рајса (као и Џона Рида и других), светској јавности указао на све страшоте рата у Србији, као и на нехумано поступање припадника аустроугарских трупа и окружности које су у том раздобљу почињене у односу на цивилно становништво, утврђених тада од међународне комисије за истраживање ратних злочина, чији члан је био и он, а коју је основао командант Дринске дивизије.

Потиво се Ван Тинховен и једном српском хирургу старог кова, веома лаком на чак сувишном ампутирању руке или ноге, само због трајаће рехабилитације него код покушаја спасавања погођеног уда. При рангирању тежине рана он, супротно очекивању, не наводи на првом месту ране на мозгу, где су хирурши захватали често давали изврсне резул-

тате, већ рањавање кичме и вилице. Он

ЗАПИС О ТРИ СТИХА

Хамлет, Роден и Отац

**Анђелко Анушић Јадова јабука (изабране пјесме Срба у Хрватској),
Завод за уџбенике и наставна средства, источно Сарајево, 2005.**

Дајана већ, откад сам заправо прочитала књигу *Јадова јабука* (Изабране народне пјесме Срба у Хрватској), објављену у издању Завода за уџбенике и наставна средства у Источном Сарајеву, коју је приредио и за коју је сајај предговор написао пјесник Анђелко Анушић, три стиха не дају ми мира. Стално су ми у мислима, с њима тонем у сан, с њима се будим, узалуд покушавам да их потиснем тријуналностима свакодневице. Прате ме као сјенка, скакују за мном као вјерно кученце, умиљавају се на неки посебан начин, користећи сваку прилику да ми заокупе пажњу.

Љулпки су, звонки, ритмични, лако памтљиви, некако невини и наивни у својој једностности.

Они су – мада могу опстати и као са-
мостална цјелина – рефрен народне пјес-
ме из Далматинске загоре *Ја усаги тр-
ки плелим*, коју је забљежио и први пут
1918. године у Загребу објавио Влади-
мир Ардалић (Зборник за
народни живот и оби-
чаје Јужних Славе-
на, књига XXIII).

Као бистра вода планинског потока преко обlutaka бое ћилибара, стихови готово успављају клокоћу у мислима:

*Ја уз брдо, ја низ брдо,
Ја се мислим што ћи cage?
Ја се јесам домислио.*

На маргини поред тиши стиха, готово несвесно, записао сам, једну испод друге, тиши ријечи: *Хамлет, Роден, Отац*.

Гледајући како човјек (народни пјесник, ко ли?), притиснут теретом неод-
гонетљивог питања, жустро ходећи *уз
брдо и низ брдо*, потку своје забринутости уtkiva u несигурну основу мисли, не могу да га не упоредим са Шек-
спировим јунаком, раздираним вели-
ким дилемама, који сасвим сигурно ни-
када није чуо да српску народну по-
езiju, ни да Далматинску загору.

Није ми се ваљда случајно, баш када сам читao ове стихове, учинило да Роденов *Мислилац*, онако замис-
љено ослоњен на руку, на којој – стиче се утисак –
почива терет цијеле Ва-
сељене, непrekidno u се-
би понавља: *Ja сe ми-
слим што ћи cage*.

А отац, откуд он у свему
овоме? Сигурно не само зато
што је много волио народну поезiju. Прије ће бити да је
ова терцина у сјећање при-
звала слике из детињства, ка-
да сам често, нарочито кад уда-
ри суша, или притисне каква-
нешаштина, богоbjаљivo
ћутећи посматрао забрину-
тог оца, који је, готово уви-
јек, пронализио одговоре на тешке изазове, можда понављајући у себи: *Ja сe је-
сам домислио*.

А онај рефрен из пјесме *Ја уса-
ги трки плелим*, ево, и сада оддавања у
мојим мислима. Шта с њим, нарочито
када сурвост свакодневице тражи чи-
сту мисао?

И на крају – *ја се јесам домислио*.

Уписујући ова три стиха у *Запис-
нике*, покушају да их потиснем у не-
ки скрајну преграду подсјести, одакле ће се враћати у свијест само када
то пожелим.

Ранко ПАВЛОВИЋ

ВУКОВ СЛЕДБЕНИК – ЉУБИША РАЈКОВИЋ КОЖЕЉАЦ

На кладенцу народних умотворина

**Књига Лирске народне
песме југоисточне
Србије – заједно са
студијама и чланцима
Момчила Златановића
– представља
фундаменталну
литературу
за проучавање јужне
и југоисточне Србије,
а значајним делом
и источне Србије. Али,
и целокућно Рајковићево
испражавање заслужује
пажњу**

дио у Институту за изучавање културне баштине Срба на Косову и у Метохији. Времена насиља и смутњи приморала су га да се са породицом настани у Зајечару где је до пензионисања радио у матичној библиотеци „Светозар Марковић“. За време службовања четири године је био и лектор у Француској, у Борду (1970-1972) и Лилу (1983-1985).

Током вишедеценијског научног и књижевног рада објавио је четрдесетак књига, а множина драгоцености чланака, студија, теренских записа, расута је по различним часописима као што су, приме-
рице, зајечарска *Развитак* или *Рожајски зборник*. Знатан број радова објавио је и у часопису *Расковник*, у којем је био један од најпријељежијих сарадника. Започео је збирком лирских песама и басама из Тимочке крајине – *Двори самотворни*. Предговор збирци написао је Рајковићев професор и ментор са Филолошког факултета у Београду – Владан Недић. Потом су, једна за другом, следиле многе збирке народних песама сакупљаних на терену, понајвише са простора Тимочке крајине, али и са простора свеколике југоисточне Србије. О томе је оставио узбудљиво сведочанство у поговору збирке *Ој, леле, Стара планина* (Неготин, Тимочки књижевни круг, 1994).

За „извornim“ народним песмама тра-
гао је широм Тимочке крајине, па и изван
њених меса: од Маглене, Девица Озре-
на до Мироча, Столова и Дели Јована, од
Ртња и Црног врха па до Тресибабе, Ра-
соватог камена и Мицора; од Безданице до
Злокуба, од Јубаве до Циганској па-
далишта и Русланских грбишти; од Це-
латског баира до Збega и Бурдеља; од
Престола, Пречисте и Трепетљица до
Момича, Огледалца и Црквишта; од
Гложенице, Чарине јаме и Кукаца до
Бојишта, Лазиња и Смрдана; од Татарне,
Прогона и Опрљака до Турског гувна,
Српишта и Чумине падине; од Чемерника,
Ајдулук кладенчета и Стражишта до
Ровине, Умног дола и Добре воде; од
Пропаса и Змијанаца до Голубије и Голубовца; од Јујога дола и Мртвице до Ујин-
ца.

них синова и Соколице; од Бежаније до
Курвине косе и Дојћинговога врела; од Џар-
ских врата и Проклетије до Црне дупке и
Одра; од Урвина до Спасица и Игришта.
Импресионира пречизност којом је оме-
ђен простор истраживања, а узбуђује осо-
бена симболична семантика већине наве-
дених топонима.

Јавјећи део Рајковићевих те-
ренских истраживања и испи-
тивања почео је сакупља-
њу народних песама, лирских и епских.
Међутим, он је сакупљао и друге умотворине. У првим збиркама лирских на-
родних песама налазе се и записи басама, а 1998. нишка *Просвета* је објавила
његову драгоцену збирку тимочких по-
словница, изрека и загонетки.

Докторска дисертација Љубише Рај-
ковића прошла је код нас, ако је судити
по освртима и приказима, доста незапа-
жено. Истина је нешто другачија. Књига *Лирске народне песме југоисточне Србије* коришћена је и користи се у струч-
ној литератури, али аутори који то чине
често забораве да наведу одакле преузи-
мају грађу за властита разматрања, од-
носно чији закључак, чији став усвајају и
потом заговарају као властити.

Љубиша Рајковић Кожељац као научни
радник поседује две изузетно значајне
врлине. Пре свега, врстан је теренски ис-
траживач. Ум да успостави контакт са
информаторима, ум да слуша, уме да запази, да ужижи драгоцену, научно
значајну и речиту појединост. Друга зна-
чајна врлина јесте веома добро познава-
ње стручне литературе, превасходно оне
локалне, завичајне. Ишчитао је много то-
га што његове колеге никад нису имали
у рукама, савесно је прегледао и старе,
данас углавном заборављене, штампане
извештаје реалки и гимназија, извештаје
локалних медеса који, здружено садрже,
по правилу, резултат скромних, а свака-
којако значајних истраживања и запажа-
ња наставника и професора. Одлично зна-
ве што је урађено пре њега, познати су
му и ставови и судови претходника.

ЛИЧНИ ПРИМЕР РАДОВАНА ДРАГОВИЋА (1878-1906)

Идеали изнад свега

**Као главни уредник *Радничких новина* захтевао је да му се не исцлађује уредничка
нето радничка љалпа да би тако боље разумео оне о којима његове новине пишу**

Уака је прошло више од 100 го-
дине од преране смрти Радована
Драговића (1878-1906), првог српског социјалистичког новинара,
наш савремени живот ненаметљиво га је
извукao из тиме заборава и вину у сам
врх подсећања на његов етички однос и
лични пример, за којим вапијемо што их
више нема...

Због чега се поново сећамо Радована
Драговића?

Када се *Радничке новине*, основане
1897. па убрзо забрањене, поново обновљене
1902, главна партијска управа одлучила је да се Радован Драговић именује за главног и одговорног уредника, што је било знатно мање од плате осталих главних уредника. То је образложио етичким ставом у свом
животу, рекавши: ако будем примао
плату као и остали радници, ја ћу са њих
моћи лакше да пишем и, што је посебно
важно – они ће ми лако веровати, јер
живимо приближно истим стандардом
живота.

И док су други то сматрали најбољим
решењем, употребио се Драговић, зах-
тевајући да његова плата буде равна
просечној плати квалификованог рад-
ника у Србији, што је било знатно мање
од плате осталих главних уредника.

Главна партијска управа, уз све по-
штовање искренисти Радована Драговића
и његове племените жеље да се не
одваја од радника, није прихватила његов
предлог већ је донела решење да са
платом буде изједначен са другим глав-
ним уредницima.

Драговић је тада знао шта треба да
уради, а да буде веран својим идеалима:
све што је од плате претицало – одлази-
ло је у касу за издржавање *Радничких
новина*.

Колико је Главна партијска управа
била у праву може намакло доказати
подatak да је Драговић тада имао само
једно одело! Пеглер Милан Гројић (1883-1972), један од поштовалаца Драговићевог ученика, причао је постпинику ових редова како је лично добијао
задатак да испегла пантalone Радована
Драговића, када је требало да говори на
 неком политичком скupу (а водило се

извештају је апостолом научног социјализма, а други
био би борбеног јунака Југословије).

И Димитрије Туцовић (1811-1914) и
Душан Поповић (1884-1918), обајица
новинара и публициста, сматрали су
Драговића својим марксистичким учи-
teljem. Први биограф (1879-1964) Драговића Триша Кацлеровић сматрао га је
апостолом научног социјализма, а други
био би борбеног јунака Југословије).

Поменули смо биографе Радована
Драговића, а сада је прилика да укажемо
који су га волели и уметници (песни-
ци, сликарji, вајари...).

Права песма је написана и објављена
исте године када је Драговић умро (да-
ке, 1906) из пера Михаила – Мика Тодор-
овића, објављена је у *Раднику*, или је
име аутора одговетно тек 1987. године!

Другу песму посветио му је Андрија
Лојаница, учитељ и песник, а објављена је
1954. у ужичким *Вестима*.

Прошли су две деценије па се појавила
трета песма (1974) из пера Милована
Витезовића, а затим су уследиле песме
Љубиља Рашумовића, Милоша Мићића,
Драгана Жигића. Највише стихова о Радо-
вану Драговићу написао је песник
Михаило Ђуповић (чак 226 стихова у
познатој поеми *Време се по човеку пам-
ти*).

Због познате скромности, Драговић се
веома мало фотографисао (сачуван је јед-
ан снимак са Драгићом Лапчевићем у
редакцији *Радничких новина*), али су по-
сле његове смрти, његови следбеници и
поштоваоци штампали дописне карте,
које су у наше време послужиле академ-
ским сликарима и вајарима да га сачувају
и у овој уметничкој техники: Драгољуб
Вуксановић, академски сликар из Ужи-
ца, други Бранко Ковачевић, такође сли-
кар из Ужица, а затим се ређају: Божко
Ковачевић, Драгић Петровић Медош,
док је Божидар Јакац урадио портрет који
је штампан у 15.000 примерака!

Најновији портрет урадио је (1987)
Петар Младеновић, академски сликар
из Београда. Песничима и сликарима
придружили су се и вајари: Стеван Бод-
наров (1905-1993) урадио је бисту која је
1952. постављена у парку код Југословиј-
ског драмског позоришта, једна је
откривена у родном Ужицу (1957), док
се биста Николе Јанковића чува у Исто-
риском музеју Србије.

Ако се још једном подсетимо и лика из
ТВ серије *Димитрију Туцовићу*, онда
смо бар навели оне уметнике који су
се од

Српске француске породице

КО СУ И ГДЕ СУ СВЕ ДАНАС ПОТОМЦИ
ЗНАМЕНИТОГ СРПСКОГ НАУЧНИКА СИМЕ ЛОЗАНИЋА

Свет им заменио отаџбину

Велики научник Сима Лозанић био је и редактор Универзитета, и председник Ученог друштва, и министар у влади, и посланик у Лондону; са Путином 1917. организовао помоћ Србији из Америке; сви његови поштоми дојдати живе у иностранству, не заборављајући ни своје порекло ни Србију

ада је 1915. године Јелена Лозанић, млађа кћи Симе Лозанића (1847–1935), као делегат Српског Црвеног крста, ступила на тле САД да би се придржала Добротворној мисији за Србију у Првом светском рату, породица Лозанић, с њеним родочелником, била је на врхунцу друштвеног успона и с великим угледом у јавности тог времена.

Сима Лозанић, као припадник друге генерације српске стваралачке интелигенције у нововековној српској држави, био је на стази професионалног и друштвеног успона већ од 70-их година 19. века. После четврогодишњих студија хемије на универзитетима у Цириху и Берлину, мада је претходно завршио права на Великој школи у Београду. С. Лозанић је већ 1872. године постављен за професора хемије на Великој школи. Исте године постао је и члан Српског ученог друштва, године 1888. постао је дописни члан Српске краљевске академије, а њен редовни члан 1890. године. Два пута је биран за председника ове највише научне установе – 1899. и 1903. године. Ректор Велике школе постао је 1890/91, а ректор тек основаног Универзитета у Београду 1905/06. године. Као политичар, обављао је неке од најзначајнијих дужности у Краљевини Србији. Министар народне привреде био је од 1894. до 1905. године. Нешто више од годину дана био је и посланик у Лондону. Као 70-годишњак, десембар 1917. године, он ће, у саставу Српске ратне мисије, доћи у Њујорк да се пријужи Јелени, Михајлу Пупину и Чону Фротингхаму, који су заједно ради на организовању помоћи српском народу. Јелена о томе са разошћу обавештава старију сестру Ану у једном писму из 1917.: „Сада се дефинитивно сазнаје да ће Српска ратна мисија стићи 20. децембра. Једва верујем да ћу тако брзо видети оца који је један од чланова мисије“.

Ожењен Станком Пачић, из такође врло угледне породице, којој је припадао и Никола Христић, познати политичар, Сима Лозанић је у том браку имао четворо деце: Миливоја (1878), Ану (1881), Светислава, који није дуго поживео, и Јелену (1885). Миливоје Лозанић је следио оца. Он је већ пред Балканске ратове постао признати млади научник и универзитетски наставник: промовисан је за доктора наука 1906. године у Берлину, а потом две године био асистент на Техничкој високој школи у Данцингу. За доцента Универзитета у Београду изабран је 1908. Универзитетску и научну делатност наставио је после Првог светског рата. Познат је по томе што је сачинио програм практичне наставе хемије већ по доласку из Немачке, који је почeo да се примењује од 1924. године. А сви његови научни радови објављени су до Првог светског рата. И он је, такође, био друштвено и политички ангажован. За време Великог рата био је делегат српске владе у Лондону, у Вулчичу, с циљем да обезбеди снабдевање српске војске оружјем. Ожењен Олгом Грујић, ћерком Саве Грујића (1840–1913), ћенерала, министра војног и председника владе, Миливоје је у том браку до 1915. године већ имао две кћери: Станку (1914–2003) и Милицију (1915). Рођена 1880. године, Олга Лозанић је преминула 1941. Миливоје Лозанић је универзитетску делатност наставио и после Другог светског рата – умро је 1963. године.

Ана, старија кћи Симе Лозанића, кренула је стазом уметности. Завршила је Вишу девојачку школу у Београду и учила цртање код Надежде Петровић (1874–1915), познате српске сликарке и хероине Првог светског рата. После тога била је међу првим ученицима приватне уметничке школе Ристе Вукановића (1873–1918) и његове жене Бете. У два маха усаврш

шавала се у приватним атељеима Лондона и Париза. Радове је излагала у оквиру групе „Лада“. Ана се удала за Војислава Маринковића (1876–1935), истакнутог политичара Краљевине Србије, и тако уша у та које високе друштвене кругове. Бавећи се сликарством, она је истовремено активно учествовала у политичком животу свог мужа. В. Маринковић је већ 1906. године био први пут изабран за посланика, да би касније стално биран у парламент. Постаје први пут министар у коалицијоној влади Николе Пашића 1914. године, а када је умро Стојан Новаковић (1915), стаје на чело Напредњачке странке.

Јелена Лозанић, с којом је ова прича и почела, као млада и за то добро врло образована жена, од ране младости је оријентисана на хуманитарни рад. „Сарађивала је у међународном покрету за женска права, а од 1910. учествовала је на конгресима у Стокхолму, Ослу и Копенхагену као делегат Српског женског савета“, на води Снежана Бојовић у монографији посвећеној Сими Лозанићу. Била је, даље, већ добро припремљена и за своју мисију у Њујорку. Ту је срела Михајла Пупина (1858–1935), који је на њу оставио дубок утисак, као и Чона Фротингхама, будућег супруга, великог добротвора српског народа. Управо у то време, када је и почела Јеленина сарадња у Добротворној мисији, Ч. Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болничким материјалом за Скопље, где је намеравао да, са подрицом, оснује болницу за наше рањенике. Јелена Лозанић се 1921. године, после шест година сарадње, удала за овог племенитог човека, потомка старе пуританске породице из Нове Енглеске. Ана Фротингхам, њихова кћи јединица, родила се 1922. године и добила, као што се види, теткино име. Породица Фротингхам је испратио групу лекара и болничара са болнич

ЗБОРНИК РАДОВА О ДВА ВЕКА ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Векови просвећености

Универзитет за педагогија објавио је Зборник радова *Два века образовања у Србији*, 2005. године. Повод за објављивање највећег зборника радова је жеља да се освети развоју образовања кроз два најважнија века српске државности. Приређивач је позвао и окупio историчаре, педагоge, филозофе, теологе, са задатком да обласи образовања и васпитања сагледају са више научних аспекта. Девет прилога који чине Зборник само су потврда да је Србија тражећи да постане европска држава током 19. века просвети и школству посвећivala дужну пажњу. Сагледавамо да је упоредо са друштвено-економским развојем српског друштва текао процес поступног формирања целовитог школског система. Кроз прилоге се упознајемо са просветним приликама у Србији 20. века, са радом институција органа који су спроводили просветну политику: Министарство просвете, одбори просвете, школске комисије, Главни просветни савет, са именима министара и научника заслужних за развој поједињих научних дисциплина (текстови Михаила Марковића, Николе Поткоњака, Јубодрага Димића, који у свом раду истиче значајну улогу институција школе и просвете коју су имале у друштвеним променама. Текст Владете Тешчића, изванредан истраживачки приступ, упознаје нас са постављеним и званично прокламованим циљевима образовања, какви су били и ко их је у име државе одређивао и колико су могли тако по-

стављени да одговоре тежњама и потребама Србије као државе. Значајну пажњу привлаче и текстови: Славенка Терзића који кроз анализу наставних планова и програма указује на знања о српском народу и формирању националне самосвести, које су давали уčeњици из историје и географије; Драгомира Санда, *Двеста година православне цркве и просвете у партиципацији националног живота и рада у српском народу*, јер је црквена просвета поново нашла место у оквиру просветне политике уопште; Миле Бјелајића на крају Зборника, о војном образовању и његовом значају у школском систему образовања у Србији; Зорана Аврамовића, приређивача Зборника, који савремено концептирају приступом теми *О друштвеним и политичким карактеристикама српске образовања и васпитања*, иницира и позива на дијalog. Прилог Александре Илић *Школски систем, наставници и ученици у Србији 1804–2004*, подељен је на седам периода, у оквиру сваког периода детаљно наспомиња са организацијом просвете, законо订авном регулативом, важећим наставним плановима и програмима, врстама и нивоима образовања који су постојали. За први период од 1804. до 1830. сазнајемо да су постојале мале школе за стицање елементарне писмености, Велика школа и Богословија; Од 1830. до 1842. поред малих школа отварају се и гимназије и полу-гимназије, као и Лицеј; у периоду од 1844. до 1863. када је донет први школски закон *Установљење јавног училишног настављаве-*

нија

и, већ може да се говори о формирању и заокруженом школском систему, у коме су заступљени сви нови образовања; после 1863. године отварају се нове врсте средњих школа (Виша женска школа, Занатлијска школа, Земљоделско-шумарска школа, Учителска школа и Велика школа као највеће научно заведење у виши и стручну изобrazbenenosti, са три факултета). После 1882. године, поред постојећих школа у школском систему отворене су и нове средње стручне школе (Трговачка школа, Повољно-привредна школа и Војна академија), а после 1904. отворена је Уметничка школа и основана Универзитет. Тиме је формиран и заокружен врlo добар школски систем. Пратећи даљи развој школског система, од предшколског васпитања, основношколског, преко грађанских школа, средње општеобразовних и средње стручних, до високошколских институција, у чијем саставу се нашао и новоосновани Богословски факултет, сазнајемо да су честе школске реформе биле карактеристика просветне политике после 1918, 1945, 1990. године, када се средње стручне образовања могло стечи у 42 струкцији са 572 занимњема.

Зборник радова *Два века образовања у Србији* потврђује наше уверење да је образовање увек имало и има велики значај у подизању општег културног нивоа једног народа, као и да мора постојати добро осмишљена дугорочна просветна политика.

Бранислава ЈОРДАНОВИЋ

Почасне дипломе Николе Тесле

Оквиру Дана Београда и Скупштина града Београда прикупљала се обележавању 150 година од рођења научника светског гласа, а српског порекла – Николе Тесле. У Старом двору 17. априла отворена је изложба почасних диплома које је Никола Тесла добијао од 1873. до 1939. године. Дело Николе Тесле је спона српске и светске науке о чему сведочи и 56 диплома које су Тесли уручене у различитим прилицима, а сада су први пут представљене јавности.

За живота Никола Тесла је шест пута одликован, примио је три престижне медаље у области електротехнике, а 13 пута му је урученна повеља доктора наука. Примљен је у Српску краљевску академију, прво као дописни, а

затим и као стални члан. Поред почасних диплома, у Старом двору су била изложена и писма о разлозима указивања почасти, или и она која су говорила шта су та признања значила Тесли.

Изложба у Старом двору послужила је за лакше сагледавање времена у коме је живео и стварао Никола Тесла, али и као приказ о одјецима његовог рада међу савременицима.

Такође у Старом двору, 2. јуна, отворена је и изложба као подсећање на Теслин први боравак у Београду 2. јуна 1892. године, а уочи Теслиног рођендана београдска публика ће моби још једном да се подсети на великог научника. Обе изложбе настале су у сарадњи са Музејом Николе Тесле.

К. Г. С.

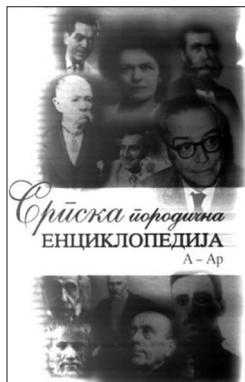
Породична енциклопедија

После Енциклопедије *Британике* и *Илустрисане историје Срба* Владимира Ђоровића, група ентузијаста *Народне књиже и Политике* покренула је издавање *Српске породичне енциклопедије* у двадесет томова. Први том је изашао у априлу, а двадесети се очекује крајем првог квартала наредне године.

Оваква енциклопедија није се појавила на нашим просторима већ дуже од три деценије, а узор јој је била *Мала просветна енциклопедија* у два тома.

Аутори, којих је много и експерти су у својим областима, за *Српску породичну енциклопедију* скромно кажу да је приручник у двадесет томова са више од 28.000 појмова и око 2.250 илустрација. Обухваћено је тешкошче тачке свеукупног људског знања. Ту су на једном месту одреднице из географије, економије, информатике, историје, књижевности, медицине, науке, политици, популарне, права, спорта, уметности, филозофије...

Прегледност лексикона и обухватност енциклопедије, као и по-везивање прошлости и садашњо-

сти без идеолошке заслепљености, *Српску породичну енциклопедију* издавају одличних издавања.

Двадесет први век је, по мишљењу многих, доба бројних комуниција и нових технологија у којима предњачи интернет. Ипак, у односу на коришћење интернета, *Српску породичну енциклопедију* има вишеструку предност. Систематичност и срећеност података у енциклопедији, као и доступност књиге и коришћење у свакој прилици и на сваком месту је огромна предност у односу на тешкоће пробијања до жељене информације коришћењем интернета.

У једном овако обимном пројекту неминовно је да буде мањих грешака и пропушта. И у овом издању, као и у неким од поменутих *Народне књиже и Политике*, приметан је рђав квалитет фотографија које су или тамне или нејасне.

Упркос свему, *Српску породичну енциклопедију* је књига за сваки дом и за различите узрасте, без обзира на ниво образовања.

Капарина ГРАНАТА-САВИЋ

РАСКОШНА СЛИКА ФОЛКЛОРА СРБА У НЕКАДАШЊОЈ ВОЈНОЈ КРАЈИНИ

Од мита до поезије

Сваки своју рече,
И. Дракулић
– *H. Радека,*
Radeka Co,
Београд 2004.

П етко се само на једном месту нађе сабрана фолклорна грађа која представља вековно усмено завештање читавог једног народа и региона, истовремено нудећи својом слојевитошћу и транспонованим облицима савременим истраживачима могућности за њена разнолика проучавања. Поготово ако је реч о подручјима на којима таквих (систематских) истраживања никада није било, као што је то област Војне крајине, континуирано насељаване Србима, грађаничарима на овом историјском простору од 16. до 19. века. Све то, настало на снажној усменој матрици, нуди се у књизи под крајње скромним и не-претенциозним насловом *Сваки своју рече*, књизи која би у срећан исход подухватила, приносila и сунституисана сакрална жртва христијанизованом божанству, односно свешту (обредној јелу, животињи). А где је мит ту је и поезија. Тога је свестан и последњи редактор ових приповести И. Дракулић, када и сам коментарише да је то било време „чудних и бајковитих прича“, у којима су „воде прогоравале, стијене се отварале, камен је пущао глас“, а да су рађања, жениђбе и умирања били „дло свете тајне и божанске мистерије“, мада се сваки приповести заклетвом казивача потврђује као „истина и сведочење истине“. Књига почивајући једним (у низу) чуда када, од рођења слеп, Дан с Увалице, на видовом извору у Коларићу про-гледа, и постане један од знамених „видјелаца“ и „најнаравнијих“ људи. И остало бројна, мања и већа чуда, кружила су Крајином и остало у усменом предању. Када из обиља забележених веровања, обичаја, магијских и ритуалних обредних радњи (у контексту живота) сагледамо сложен систем духовности Срба грађаничара, који је овом књигом први пут темељно представљен, можемо закључити да у овој књизи присуствујемо једном драгоценом очуваном систему митске свести, дубоко утемељене и одражаване међу Србима у Крајини још у 18. веку.

У ако са овог подручја постоји капитално дело Николе Беговића (*Живот и обичаји Срба грађанича из 1887.*), у књизи *Сваки своју рече* усмена грађа је први пут функционално укомпонована, односно враћена у свој извornи синкретички облик и контекст живота, како је одвајкада у српском народу и на овом историјском простору опстојавала. Из ове књиге бисмо стога могли сачинити и пра-ви мали речник симбола и мале системе веровања, обредног и

магијског мишљења, у којем би, сем општепознатих одредница, било и неких сасвим нових, или представљених у нешто другачијој функцији.

Сем општепознатих веровања код Срба, садржаних у нашој народној поезији и предању о изворма и „ажахама“ као њиховим чуварима, виласама на пропланцима и виласама „суђајама“ на води, анђелима на десном рамену, уро-клијивим лудима и клетви „остављене пуре“, на ногазима, ѡаволима и „врагу на огњишту“, о муњама и громовима и приказама кад „излази грех из кубе“, о звездама падаљицама који означавају смрт војника („кад су се Јевропом ваљали Наполеонови ратови“), човековом животу као нити ткању (коби, судбини), „знаковитим“ сновима који се код свих важнијих јунака обавезно јављају као вид пророчанства, упутства, упозорења или најаве готово свих важнијих забивања, о божјима-изалсанцима (који увек наговештавају велике историјске промене) до светости угошћавања путника намерника, имама и нека специфична веровања. Ту је често приказан у суштини жртвени обред прописања „варенике“ (млека) од задње муже неком паганском божанству плодности, као и веровању у „сол као свету твар“. Доста простора овде је посвећено веровању у камен са магијским својствима, као и „небеском камену“ који служи за лечење. Сликовити су и примери врачања („цопрања“), као и алхемије (израда „карташке“ амајлије од „сасушног гаврановог срца“).

Међутим, нарочито је занимљив низ анимистичких веровања у живи свет природе – биљака и животиња. Постоји је један одређен обредни систем који повезује небо и земљу, а појава кућног духа наговештава време за почетак градње. Трострука заштита куће (огњишта) у конкретном случају чини „небески

крст“ (од муња), анимални (змија-чуваркућа) и флорални (билька-чуваркућа), као пример дуговечности дома и породице (зиданица Тодора Дракулића из 1815. трајала је све до 1945. када је спаљена „од усташких наопачника“. Посебну вредност ове прозе чини и својеврсна *историја приватног живота* по српским земљама, у овом случају Срба на простору бивше Војне крајине. Тако је, на пример, грађава куће приказана са свим детаљима употребе старијих заната и алатца (бирала се посебна дрвена грађа, не без сакралног односа према дрвету, наведени су детаљи извршња каменорезачких радова, „окивања врата“, „потпођавање соба“, изградња првог руске пећи „с петњацима“). Покућство је та-које детаљно наведено (формари за „царску мундиру“), а прелаз у сферу чисте уметности представљају израда троножаца „од јаворова и трешњева дрвета“, који ће у прилици и стварности потрајати читаву стотину година. Одећи и оружју дата је нарочита пажња, са детаљима који се брижљиво наводе и потпуно одговарају материци народне епске песме.

Д оста детаљно и сликовито је приказано и свакодневно јело Крајиника које се одвијало за „совром“. Једе се: баса, цицвара, пршут, крушка туршијаче, благдански кружци, капелски кружеви замешан са квасцем, полице печене на огњишту под пеком, бијели лук и две рукатке кисела млијека, грудица овчијег сира уз кришку јечмена кружка, уштипци и пита љевача... За зимници се „чепа куја“ и прави туршија. Пије се „замедљена“ ражија вино, шербет. Као значајан прилог народној медицини послужио је и „ко-декс“ из 1857. сачуван у „зиданици“, у којем су записана упутства за лечење разних болести. Духовни осовини у животу Крајиника свакако је означавала припад

Подсећања

Занимљиво је да је и сам Никола Тесла знатно учествовао у уобличавању сопствене биографије. О томе сведоче и његови дневници и његова делимично објављена претписка

O

знатним и познатим личностима одувек се пуно певало и приповедало. Веома су популарне, нарочито у школској пракси, приче о славним научницима. Општепознате су анегдоте о античким и потоњим европским филозофима, математичарима, физичарима, астрономима. У нашој традицији, усмене приче говоре о Вуку Карапићу, Ђури Даничићу, Јовану Цвијићу, Јосифу Панчићу, Михајлу Пупину, Павлу Савићу и другим научницима. Међутим, највише је пажње посвећено Николи Тесли. Око славног америчког научника српског порекла спреле су се бројне анегдоте, легенде, изреке, чак и вицеви. Тесла је био необична личност, веома подстицајна за усмено обликовање. Није био само генијални проналазач-практичар, већ је и занимљив теоретичар и мислилац. Радо се препричавају, параграфизирају и домишиљају многе његове изјаве о најразличитијим феноменима живота.

Тесла је и сам знатно учествовао у уобличавању сопствене поетске биографије. О томе сведоче његови дневници и преписка. Међутим, Тесла се, у циљу пропагирања сопствених идеја, јавности често обраћао путем штампе. У позијим годинама уобичавао је да даје изјаве новинарима за своје рођендане. Године 1919, уредник америчког часописа *Electrical experimenter* замолио је Теслу да укратко опише свој животопис. Тесла је то учинио на посве необичан и драматичан начин. Убрзо је ова грађа постала полазиште бројних усмених и литературних интерпретација. Окосницу аутобиографије чине бројне приче из Теслиног детињства, школских и студентских дана. Као и већина смиљанских дечака, и Тесла је био несташан. Едином се понео подвигима Милоша Обилића и Марка Краљевића. „Секући турске главе“ у башти је дрвеним мачем посекао све клипове кукуруза. Истичу се епизоде које најављују будућег генијалног проналазача и научника. Као трогодишњак играо се повлачећи мачка за реп и за високу длаку на лежбима, после чега су се појављивале варнице. Отада су појављивале варнице. Отада су појављивале варнице. Отада су појављивале варнице. Отада су појављивале варнице.

Тесла је био и спектакуларни извршач својих идеја. На *Колумбову изложбу* у Чикагу, 1893. године, једну од главних атракција представљао је Теслин оглед са „Колумбовим јајетом“. У белом смокингу, Тесла је изводио трикове са електричитетом, с врхова прстiju севале су му варнице.

Теслин експерименти били су понекад праћени и необичним појавама. Вршећи огледе на подручју механичких вибрација, ненамерно је изазвао серију вибрација сличних земљотресу. Зграде су почеле да се љуљају, прозори да се тресу, а људи су истрча-

Никола Тесла у зениту научне славе

вали на улице. Полиција је одмах посумњала на Теслу. Схвативши шта се десило, Тесла је одмах прекинуо рад осцилатора, а полицијцима се учтиво извинио што је, упркос његовој знањицљеви, ипак морао да прекине експеримент, али ако желе могу да дођу у току вечери када ће га поновити, па ће онда моћи да се дрмују до миле воле. После полицијаца стигли су и новинари. Њима је рекао да би могао зачас да сруши бруклински мост. Памте се многе Теслине смеле и сензационалистичке изјаве. Године 1900. тврдио је да је на својим апаратима примио „читаву серију сигнала или можда порука“ које потичу са Марса. Ове и сличне тврђења изазивале су многе контроверзе и мистификације. Између осталог, приспивана му је и надирања природе. Једни су га сматрали чаробњаком. Чулијан Хортон је објавио чланак у коме је тврдио да Тесла потиче са планете Венере. Сличну тузије је изједишила и ауторка Маргарет Сторм. У Калифорнији, наводно, и дан-данас постоји култ који слави Теслу као ванземаљца.

Осим Теслиног научног дела, знатижељу је заокупљао и приватни и свакодневни живот великог научника. Теслина карактеристична физиономија предмет је вица у којем се каже да се Тесла родио у Пироту. Када виде крупно дете, Пироћани од страха да не испуши велику одећу протерају родитеље са дететом, који се онда настане у Липци. У младости, страсно се бацио на коцку и пие. На одговарања, Тесла је понављао да му „картање причињава рајска уживања“. Једном, прокоцавши сав новац, хтео је и даље да настави

картање. Мајка му је дала и последњи новац, казујући: *„Ево ти, сине, и ово, иди и забави се. Што брже изгубиши све што имамо, то боље.“* Мајчине речи тако су снажно деловале на Николу да је отада сасвим престао са коцком. Као студент, одао се кафанском животу. Када га је отац посетио у Грацу, пронашао га је у једној механици. Тада га је саветовао да настави студије које је био запоставио. За алкохол Тесла је тврдио да му је много помагао у животу. Када је први пут у мислима видео како ради индукциони мотор, срце га је било готово издало, али му је неколико гутљаја ракије умирilo живце и потом је био у стању да прати даљи рад мотора. За један од својих најпријатијих доживљаја Тесла је издавао посету Лондону, када су га у Краљевском научном друштву посадили у Фарајеву столицу и почастили вискијем који је пио славни научник Тесла је био и страстан пушач и кафопија. Уверивши се да му ове навике штете здрављу, одрекао их се заувек. Тесла је снага врло често подвргавао проверама. Некадашњи конзуљ Југославије у Њујорку Милош Тошић више пута је био Теслин гост на ручку. Приметио је да конобар сваки пут донесе исту флашу вина, коју потом неотворен врати. Чудећи се томе, Тошић упита за објашњење. Тесла рече да није конобар за боравак већ да је он некада волео то мађарско вино *шакај* или сада искушава да ли је у стању да му одоли.

Тесла је успео да сузбије страсти и да се сасвим посвети науци, која је захтевала савршено уредан живот. Умереном и оптималном исхраном успео је да више од 35 година одржи исту телесну тежину, око 73 килограма. За одело кажу да му је пристајало попут рукавица. И у зрелој животној доби био је веома крепак. Када му је било 55 година спотакао се на улици и ноге су му слободно полетеле у ваздух. Тесла се хитро извио и дочекао на руке, избегавши повреду. Изненадни пролазник је прокоментарио: *„Видео сам да тешко нешипо извоже мачке, али човека који тешко скакаје никада видео до малог.“*

Падије је целодневно, више од тридесет и осам година, без да на прекида. Спавао је свега два-три сата дневно. Повремено, испрљен менталним напорима, западао би у тежак и дубок сан, када је снивао необичне снове и када су му се објављивале чудесне и симболичне визије. Каже се да је поседовао натприродну осећавања чула. У мраку је као слепи миши могао да открије присуство предмета на четири метра удаљености. Слушао је откуцаје сата у трећој соби од његове. Могао је да чује громљавину на удаљености од 900 километара. Као детаљ, неколико пута је спречавао пожаре, чувиши тихо пущканje ватре које његове суседе није узнемиравало док спавају.

Тесли се приплију и разне фобије. Био је преплашен од бактерија. Није подносио глатке округле површине и бисерне огрлице на врату жене. У коње и лифтова није имао поверења. Очевици кажу да је у чезама седео истурени ногу са стране, увек у прправности да искочи, ако буде потребно. У многа Теслина животна правила спада и уверење да позирање за слику доноси несрћу. На портретиса-

Сваки нови проналазак Николе Тесле у служби човечанству

УЗ СТОПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦУ РОЂЕЊА ВЕЛИКОГ НАУЧНИКА
– НИКОЛА ТЕСЛА У ПРИЧИ И ТРАДИЦИЈИ

Од приповести до мита

ње је пристао свега једанпут, и то под посебним околностима. У угаја себе постављен је сноп светиљки које су објављавају Теслу кроз стакло плави-часте боје.

Tеслино интересовање за источњачку филозофију и религију, такође, изазива различите хипотезе. Неки иду, чак, толико далеко да мисле да је Тесла био будиста. И његова снажна љубав према голубовима која га је пратила од детињства, предмет је многих занимљивих интерпретација. Свакодневно је хранио голубове, који су му слетали на рамена, јели му из руке, док им је он уобичајено тепао: *срце, душо, анђеле.* Када је био спречен да одлazi у парк и храни голубове, плаћао би друге да то учине уместо њега. Болесне птице доносио је у хотел и лечио их. Собарице које су се жалиле на прљаваштину у соби, некада су у Теслином одсуству морале и да их храни. Бели голубови су му били посебно драги, а између свих, нарочито једна бела голубица са сивим пегама на крилима. Према сопственој исповести, Тесла је ова голубица представљала „радост живота“. Волео ју је „као што мушкица воли жену“, и са њом се телепатски споразумевао. Када је умрла, „нешто је нестало из његовог живота“ и постао је свестан да је „његово животно дело окончано“.

Једни су Теслину необичну љубавну причу тумачили чежњом за мајком, други компензацијом сексуалних склоности. Наиме, о Теслином интимном животу распострањено је мноштво садржаја. Наочит и славан научник, није био лишен женске пажње. Међутим, на удварања је остајао уздржан. Био је мишљења да сексуални живот омета интелектуални рад. Вељи се да је изјавио: *Брак за уметника, да; за музичара, да; за писца, да; или за научника, не!* Тесла је, ипак, вољео друштво лепих и умних жена. Жене је сматрао узвишеним бићима и према њима се опходио центалменис са пуно префињених манира. Са неколицином се дописивао, слао им фотографије и букете орхијдеја.

Проблеми Теслине етничке припадности и осећања нису никада престајали да заокупљају општу пажњу. Рођен је у данашњој Хрватској, у српској православној породици, а радни век и највећи део живота провео је у Америци. Дакле, својатају га Срби, Хрвати и Американци. У бившој Југославији, из педесетих година 20. века, било је готово забрањено помињати Теслино име. Сматрало се да би у фази изградње националног помирија подсећање на Теслу могло да отвори питање његове народности. Тако је и настала анегдота по којој је Тесла, најврдно, изјавио да „се поноси својом хрватском домовином и својим срpsким пореклом“. Теслина посета Београду, 1892. године, одјекнула је гласно. Отада потичу бројне приче из Теслине изјаве у славу Српства, које се дан-данас наводе и разноврсно интерпретирају. Памти се да је Теслу посебно дирнула пажња Јована Јовановића Змаја, који је славном научнику посветио поздравне стихове. У Америци, Тесла је 1894. године објавио чланак о Змају. О томе је Тесла писао ујаку: *По устеху код читалаца, смайрам да сам тим мојим чланком више користио Српству, него ради на пољу електричносте.*

Закорачивши у девету децензију, Тесла је и тада био добrog физичког и менталног здравља. Памти се да је говорио да ће живети 140 година. Можда би се прогноза и обистинила да није приликом једне штетне био повређен у саобраћајној незгоди. Од последице повреде, убрзо је преминуо 1943. године. Будући да велики јунаци умиру и премерено смрћу, Теслина обична, чак „банална“ смрт, повукла је даље причу, која намеће сумњу да је Тесла, убијен, јер је по оцени америчких служби био наглашено некооперативан.

Са Теслом се додогодило оно што није ни са једним другим научником. Тајна звана Тесла временом постаје све интригантнија, мистичнија и све подстицајнија за развијање мита о великом научнику.

Бранко ЗЛАТКОВИЋ

ИЗ РАДА ОГРАНАКА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У ВЕЛИКОЈ МОШТАНИЦИ, ЧАЧКУ, ЉУБЉАНИ,

ПОРТРЕТ ДР ЈУГОСЛАВА АНТОНИЋА,
ПРЕДСЕДНИКА ОГРАНКА ИЗ ВЕЛИКЕ МОШТАНИЦЕ

Залубљеник у Вуково дело

Др Југослав Антонић, лекар, педијатар, отац два сина, оснивач је Огранка Вукове задужбине у Великој Маштаници. Родио се и основно образовање стекао у крају Вука Карадића, на извору народног стваралаштва. Одатле и љубав према свом језику, писму, ћирилици и народној традицији.

Дошао је у Београд на студије и настанио се у Великој Маштаници. После доворшеној факултету, уписује специјализацију (педијатрија), а после и супспцијализацију.

Радио је као лекар специјалиста у Великој Маштаници, Остружници, Умци, Железнику, Бановом бруду, Жаркову и Сремчици.

У сталном контакту са децом, нарочито школског узраста, видео је да им је потребно да се око нечега окуне, да се нечим баве. Поред ваншколских активности, спорта и фолклора (чиме су деца углавном ангажована), свуда где је радио и ради у школе уноси дух Вука Карадића.

Суоснивач Вукове задужбине и пренумерант за годишњи календар *Даница* постаје 1992. године.

Радан, вредан велики ентузијаста, у жељи да се што више очува народна традиција, ћирилица и идентитет српства, са још неколико поклоника и заљубљеника у ћирилицу, почeo је да прикупља пренумеранте за календар *Даница*.

Током неколико година са пријатељима, људима који поштују дело Вука Карадића, основао је Огранак Вукове задужбине у Великој Маштаници.

Овај огранак Вукове задужбине окупља око себе пренумеранте за календар *Даница* не само из Велике Маштанице већ и из Остружнице, Умке, Сремчице, Коцељеве, Лознице, Београда и иностранства. Има 40 суоснивача, пет великих добротвора и једног доброврата.

Са сарадницима је организовао прикупљање новца за куповину књига одличним ученицима Основне школе „Бранко Радичевић“ из Велике Маштанице.

Иницијатор је и организатор учешћа на манифестацији „Дани ћирилице“ у Баваништу. Четврта је година како радови ученика из Велике Маштанице, Умке, Остружнице, Коцељеве, Београда, освајају бројне вредне награде.

Др Југослав Антонић је човек коме је професија помоћ деци и младима у болести, а љубав помоћ деци и младима да одрастају у ћирилицу, народне песме и сву лепоту културног наслеђа српског народа.

Живка МАРКОВИЋ

НАГРАЂЕНИ УЧЕНИЦИ

Гости у Чачку

Овај скупштина Огранка Вукове задужбине у Чачку одржана је 16. јуна у знаку очувања језика и ћириличног писма. Гости Скупштине били су ученици награђени на конкурсу Огранка Вукове задужбине у Баваништу посвећеном, већ више година, ћирилици („Пиши ћирилицу“, ћирилица у везу и краснопису). Такође, гости су били и чланови Драмске секције Средње школе „Драгачево“ из Гуче, добитници специјалне награде за очување традиције и народних обичаја на Републичком такмичењу драмских секција гимназија Србије одржаном у Крагујевцу, за позоришну представу *Појтка од нова*, драматизацију романа на mr Гроздане Комадинић. О значају очувања српске ћирилице говорио је Стјепан Филаки, председник Одбора Вукове задужбине за израду ликовна ћириличног писма. Слађана Млађен, управник Вукове задужбине, говорила је о изузетно плодном и стваралачком раду Огранка у прошлој години, а dr Миодраг Матицик је најавио календар-забавник *Даницу* за 2007. годину, посвећен српском наци-

јом такмичењу, јавним представљањем најбољих резултата, наградама, похвалама, занимљивим културним и спортским приредбама оживеле би се идеје које нас везују за Вука и његово дело“.

Организатори првог Ђачког или Дечјег сabora, како се тада говорило и писало, сматрали су да и ћирица треба да добију свој сabor јер је онај „септембарски Вуков сabor углавном најменјен одраслима, јер рана јесен, кад школе тек почињу са радом, није годан тренутак за школска такмичења и приказивање успеха постигнутих током школске године“. Зато је, сматрали су организатори, мај најподнадијнији за сумирања резултата и смотру најбољих.

На првом Ђачком сaborу одигране су рукоиметне и кошаркашке утакмице, учествовали су ђачки хорови општине Ваљева, Шапца и Лознице организован је 18. маја 1972. први Ђачки сabor у Тршићу.

Циљ организатора Ђачког сabora у Тршићу је масовно окупљање ученика и наставника основних и средњих школа у Вуковом родном месту, подстицање и развијање жеље за стицањем знања и стварањем потпуно личности на основама народне културе из које је Вук поникао, преноје непресушну инспирацију за рад и посветио јој цео живот. Организаци-

оналном културолошком програму. Председник огранка mr Гроздана Комадинић поздравила је посебно представнике огранака из Ниша, Баваништа, Беочина и Велике Маштанице.

З. Л. С.

Нови огранак у Љубљани

На скуповима задужбинара, који су одржани 15. фебруара и 3. марта ове године, у Љубљани је основан огранак Вукове задужбине. Огранку је приступило 40 чланова (њих 29 је до сада дало и задужбинске прилоге), који су својеручним потписом уведени у Задужбинске именик. Огранак је формиран уз помоћ и сагласност матичне куће у Београду и у складу са домаћим законодавством. Основан је као правни субјект, који је прибавио и сагласност Министарства за културу Републике Словеније. Сагласност Министарства дата је 9. априла 2006. године и 12. маја 2006. године објављена је у *Службеном листу* Републике Словеније.

Пуни назив огранка је *Установа Вукова задужбина, фондација за проучавање и очување српске културне баштине са седиштем у Љубљани, у Улици Градникове бртаде бр. 6*. Фондација има Управни одбор од пет чланова и Надзорни одбор од три члана. Председник Управног одбора (управе) је Живорад Андрејић, дипломирани инжењер из Љубљане. Чланови Управног одбора су: mr Драган Митић, Милан Колаковић, Родольуб Васовић и Рајко Крамбергер.

Управни одбор је на првој седници, одржаној 29. маја 2006. усвојио Статут и договори конкретне активности на изради детаљног плана рада, израду друге документације неопходне за активност огранка, као и именовање програмског и економског савета.

Добијањем сагласности од Министарства за културу Републике Словеније и њеним објављивањем у *Службеном листу*, као и усвајањем Статута огранка, односно Установе, може се сматрати да је процес стварања легалног правног субјекта успешно завршен.

На срећно му било, во вјек вјеков!

Живорад АНДРЕЈИЋ

Часописи који се радо читају

На адресу одговорног уредника у Огранку Вукове задужбине у Гајдори стијку писма из удаљених културних центара у којима читаоци пишу о два часописа у издању овог огранка – *Изворнику* и о публикацији *Два завичаја*.

Посебно су запажена писма која пишу културни и јавни радници из књижевних кругова у којима се критички говори о часописима из Гајдоре. Једно такво писмо стигло је ових дана из Бањалуке од публицисте Драгише Спрема, које, због садржаја, због аутора писма и шире јавности, заслужује да се јавно објави.

Ево шта о два часописа у издању Огранка Вукове задужбине каже господин Спремо:

„Поштовани колега, драги земљаче,

најprije да вам искрено и срдечно захвалим на публикацијама које сте ми послали, а потом и наговјештају могуће сарадње. Протеклих дана са великим интересовањем листао сам *Два завичаја* и читao *Изворник*. Одмах сам запаžio да у Гајдори живе двије породице Спрема из Биограда, одакле је и мој покојни отац Раđован, који је, као солунски добровољац, послије Првог svјetskog рата колонизован у Влајковицу код Вршца, где сам и ја rođen. Tačkoje sam zapažio da tamо живе и породице досељеника из Дабрице (дабарски kraj), одакle је родом моја мајка Стана. Nešto djevojačko prezime bilo je Radishić, a imala je sestru u Gajdorbi, kojoj, nажалост, ne znam ime. Господине Шутићu, мене су imprezionirale obe vashе публикацијe – *Два завичаја* radi тога што, искрено говорећи, никад до сада nisam имao у rukama takve, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. То je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, po Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog karaktera. Da je sreće, по Vašem uređivackom konceptu i metodologijom trebalo bi i svii drugi kolonistički centri u Vođevini da štampu takve i slične publikacije, jer bi time bještio, prikladno i značajno uređenu monografiju o naselju i njegovim stonavnicima. To je u svim elementima izdađe enciklopedijskog

ГАЈДОБРИ, МАГЛИЋУ, НИШУ, БАВАНИШТУ, БЕОГРАДУ, ТРЕБИЊУ И ЛОЗНИЦИ

ТРАДИЦИОНАЛНА СМОТРА У БАВАНИШТУ
„ДАНИ ЂИРИЛИЦЕ“Од краснописа
до веза

Најрађене ученике њоздавила књижевница Светлана Велмар Јанковић као изасланница Њихових величансастава принца Александра и принцезе Катарине. Првонајрађени ученици ћостий принчевског пата у Белом двору на Дедињу

Y намери организатора да, „чувајући милизвучни језик српски и ћирилично писмо, очува корене, традицију, фолклор, историју, културу српског народа“, у Баваништу су, од 24. до 27. маја, одржани, пети по реду, „Дани ђирилице“.

У оквиру разноврсног програма, у коме је учествовало неколико стотина деце из земље и из иностранства, председник жирија академик Видојко Јовић прогласио је најуспешније литерарне радове, најлепши краснопис и најлепши вез са мотивима српске ћирилице.

Проглашењу је, у својству изасланника н. к. в. принца Александра и принцезе Катарине, присуствовала и обратила се топлим речима подршке књижевница Светлана Велмар Јанковић.

На конкурс, који је расписан у мартау 2006, одазвало се више од 600 ученика из 22 школе из Барајева, Београда, Беочина, Бродарева, Велике Моштанице, Врбица, Дольевца, Земуна, Ковина, Коџељеве, Ловре (Мађарска), Лознице, Остружнице, Павлиша, Панчева, Плочице, Раковца, Сремчице, Умке, Чачка и Баваништа. Због велиоког интересовања жири се нашао на муси како да праведно распореди 27 предвиђених награда. Организатор је забог тога обезбедио још 19 посебних награда, тако да је 46 награђених ученика добило укупно 153 књиге. Половину овог фонда поклонили су наши познати издавачи. Најдажрљивији су и овог пута били: *Завод за издавање ћубеника, Народна књига, Вукова задужбина, Rag, Латуна и Просвета*.

У име Вукове задужбине, Славко Вејиновић је првонајрађеним уручио и велики сребрњак са Вуковим ликом.

Најуспешнији аутори литературних радова били су: Јелена Николић, ученица четвртог разреда ОШ „Вук Каракић“ из Чачка; Јелена Драговић, ученица осмог разреда ОШ „М. Станојловић“ из Коџељеве; Андреа Ашанин, ученица петог разреда ОШ „Вук Каракић“ из Чачка, и Невена Живановић, ученица ПБШ „Д. Давидовић“ из Земуна.

Најбоље везиле биле су: Тијана Стевчић, ученица трећег разреда ОШ „Ј. Ј. Змај“ из Ковина; Мона Бурић, ученица шестог разреда ОШ „С. Марковић“ из Барајева, и Драгица Јахурић, ученица другог разреда Гимназије „Вук Каракић“ из Лознице.

Најуспешнији „краснописи“ били су: Ивана Корица, ученица четвртог разреда ОШ „Краљ Петар Први“ из Београда; Страхиња Скоко, ученик осмог разреда ОШ „Бора Радић“ из Баваништа, и Вања Кљутић, ученица првог разреда ПБШ „Д. Давидовић“ из Земуна.

Многобројним посетиоцима „понуђене“ су четири изложбе: изложба „краснописа“ и веза, изложба радова студената Богословске академије, изложба керамике и изложба слика Лазара Дојчиновског, академског сликара из Кавадараца.

Најзанимљивија је свакако била изложба радова студената Богословске академије, који су пред многобројном публиком писали калиграфијом.

Видојко Јовић и Светлана Велмар Јанковић у Баваништу

Округли сто на тему „Фолклор данас“ (трећи циклус) и ове године је успешно водио професор др Ненад Љубинковић. Учествовали су и професор др Мирјана Дричарски, мр Смиљана Ђорђевић, мр Бранко Златковић, Јубица Милосављевић, Бојана Николић, Марија Думнић и Предраг Позановић.

Присутнима су се обратили и представници Удружења за заштиту српског језика и писма „Ђирилица“ из Новог Сада, господар Обрадовић и Симић, и госпођа Весић из Београда, као и представник Отаџбинског покрета „Образ“, господин Обрадовић.

Велико интересовање изазвала је и послеподневна вожња фијакерима до манастира Баваниште, подигнутог недалеко од села, у стотлетној храстовој шуми.

У смирија дана одржано је вече фолклора, а народне песме и игре изводили су аматерски ансамбли из Кавадараца, Алибунара, Плочице и Баваништа.

У жељи да, поред духовног, остави и материјални траг, Свети-слав Секулић је, у име организатора, ове године опремио децу ииграоницу испред цркве новом играчком – икс-оксом.

Организатор је покренуо и акцију прикупљања секундарних сировина на бази обојених метала за изливаша звона за манастир Баваниште.

Војнички пасуљ и ове године је скруто Ђура Жунић, ситне колаче је умесило и даровало 18 чланница Активне жене, Лела Маринков-Бежунаров умесила је крофне, Јиља Суша штруду са маком, а Јиља Рајић слављеничку торту.

Беспрекоран ред одржавали су чланови ДВД Баваниште.

Манифестијација је завршена пријемом првонаграђених ученика код н. к. в. принца Александра и принцезе Катарине Каћађорђевић, што је ученицима и организаторима манифестијације причи-нило велику част.

„Као народ смо јако склони погубним туђим утицајима, јер зло се брже прихвата него добро. И у природи је најзаступљенији коров, њему не треба посебна нега. Некултивисан биље је најброжи-није и најбрже се шири. За добро се треба борити, неговати га“, каже, у прошле године награђеном ради, Моници Продановић.

А овогодишња победница Невена Живановић, поручује: „... Морамо знати своје корене. Морамо се сећати своје колевке. И сутра, као и јуче, морамо се на ћирилицу рађати и крстити се и умирати...“.

ЂИРИЛИЦА

• Тилим и тканице
• Извори и оранице

Рас и Захумље

• Свети Сава и православље

Липе и записи

И коло и монаси

Цркве и манастири

Азбука и олтари...

• Ђутим своју тугу

Иако знам

Роде мој славни на југу!

Исткао си крвљу и сузом

Лепоте своје – као ћилиме.

И остало си последњи, а први

Целога века клеветан

А ја ђутим... а ја знам...

Организатори манифестијације су и ове године били Огранак Вукове задужбине у Баваништу и КУД „Жарко Зрењанин“, у са-радњи са ОШ „Бора Радић“, црквом и Домом културе Баваниште, а уз свесрдну помоћ огранака Вукове задужбине из Моштанице, Земуна, Чачка и Лознице, Удружења за заштиту српске ћирилице из Врбица, Повереништва за јужни Банат, Удружења за заштиту српског језика и писма „Ђирилица“, као и многих других људи добре воље.

Вера СЕКУЛИЋ

Позив за награде
Вукове задужбине

Вукова задужбина од 1990. године додељује годишње награде за науку и за уметност. Награђује се по једно дело у области науке и уметности, објављено, изведенено или приказано од 1. октобра претходне до 1. октобра ове године.

Награда за уметности додељује се једном аутпору за оригинално уметничко дело настапло у Србији или у иностранству, односно за књижевно дело објављено на српском језику.

Награда за науку додељује се једном аутпору за научно дело, оригинални истраживачки научни рад, објављено на српском језику, из научних области којима се бавио Вук Каракић (наука о књижевно-стистици, историји, лингвистици, фолклористици, етнографији, етномузикологији, географији).

Награда се не додељује за критичка издања, зборнике радова, антологије и приређивачки послове.

Награда се састоји од повеље, плакете с Вуковим ликом и новчаног износа, који утврђује Управни одбор Вукове задужбине.

Предлоге за награде могу подносити појединци, научне и просветне установе и установе културе, као и друштвене организације.

Миловоје БЕШТИЋ

„Шта знаш о Вуку?“

Y просторијама Основне школе „Жарко Зрењанин“ у Маглићу 22. фебруара 2006. године одржан је квиз за ученике основне школе под називом „Шта знаш о Вуку?“.

У квизу су учествовали ученици седмих и осмих разреда. Они су сачињавали четири екипе, а у свакој екипи било је по три ученика. Са-држак квиза односно се на живот и дело Вука Каракића.

Ученици су показали да су ову матерiju веома добро савладали, а најбољим екипама председник Скупштине Огранка Вукове задужбине из Маглића Коста Илић уручио је пригодне награде. Редослед екипа је био следећи: прво место VII-б, друго место VII-а, треће место VII-а, четврто место VII-б. У жирију квиза су били професори Анита Бабић Мирјана Крајновић.

Квиз је водио професор Милан Бокић.

Милан БОКИЋ

Вуков сабор

Локални културни друштваници из Лознице, Центар за културу „Вук Каракић“ и Гимназија. За најбољу кратку причу у категорији средњих школа награђен је Милош Јанковић, ученик Гимназије „9. мај“ из Ниша, за циклус песама Спасоје Јоксимовић ученик трећег разреда Гимназије из Мајданпека. У категорији основаца награде су понеле: за кратку причу Јелена Јубинковић, ученица осмог разреда ОШ „Душан Јерковић“ из Руме, док је за циклус песама награђена Александра Милошевић из Михајловца, ОШ „Сава Ковачевић“. Ове године број пријављених школа прешао је број 40, организатори се надају да ће овај литеарни конкурс који је покренут 2004. имати сваке године све више присталица и заинтересованих ћака и наставника.

Исто вече у Бањи Ковиљачи одржан је концепт фолклорних ансамбла „Огледало“ изложени су у Мезју Јадру.

У суботу 20. маја, завршног дана 35. Ђаљког Вуковог сабора, у 10 часова почело је шееснаесто Републичко такмичење из српског језика и језичке културе за ученике основних школа.

Програм код Вукове куће који је почeo у 11 часова означио је почетак ревијалног дела Ђаљког сабора у Тршићу. На малим отвореним сценама код Вукове куће и код чесме окупили су се рецитатори, победници Општинске смотре рецитатора, ученици Музичке школе из Лознице, фолклорна група ОШ „14. октобар“ из Драгинца, КУД „Каракић“, чланице балетског студија „Флекси“. Звонки дечији гласови, смех и музика надирају са жубор речице и цвркот птица. Деца су поново показала, речима, стихом и игром, да удружена младост и уметност могу много.

У подне је у Галерији на Саборишту отворена изложба радова ученика попазници ликовне радионице. Том приликом проглашени су најбољи, њих десет, који ће у јулу са

осталим попазницима Ђаљке ли-ковне колоније боравити и сликати у Тршићу.

На саборишту у поклон-кући из Подгорине, коју је Тршић даровало општина Ваљево за 200. годишњицу Вуковог рођења, у којој је Музеј Вукових сабора, отворен је „Спомен дом сеоском учитељу“. Поставка прати живот и рад брачног паре учитеља Живорада и Зоре Васић, који су цео ради век провели у Горњој Бањи. Учитељију је само децу већ и велики број одраслих попазника курса за описмењавање. Ауторка ове поставке је Оливера Васић, професор етно-музикологије на Факултету музичке уметности у Београду. Спомен дом је отворила Бранислава Јордановић, кустос Педагошког музеја из Београда.

Председник заставе Вукових сабора и „Химном Вуку“ Стевана Стојановића Мокрањца у извођењу хора Центра за културу „Вук Каракић“, почела је завршна свечаност 35. Ђаљког Вуковог сабора.

вог сабора. Глумци позоришта „Бошко Буха“ су, на одушевљење вели-ког броја деце која су, између осталог, у Тршић дошла на екскурзију, извели представу „Фазони и форе“.

Текст за ову представу написали су Јубиљоје и Вук Ршумовић, а режи-рари су Јана Томовић и Вукашин Никитовић. Био је то леп завршетак тродневног дружења у Лозници, Бањи Ковиљачи и Тршићу.

Општина је оцена да је наредних година неопходно разнов

Даница за 2007. годину

Даница Вукове задужбине за 2007. годину, четрнаесто годиште по реду овог српског народног илустрованог календара на чијеног по угледу на Вукову бечку **ДАНИЦУ**, биће тематски посвећена уређивању српског културолошког националног програма за 21. век.

САДРЖАЈ ДАНИЦЕ ЗА 2007.

- Мидраг Матицки, Српски национални културолошки програм и **Даница**

Календар

- Миле Недељковић, Месецослов за Србе сва три закона
- Јеврејски календар
- Никола Бура, Летопис XXI века

Годишњице

У ВУКОВОЈ ЗАДУЖБИНИ МОЖЕТЕ НАБАВИТИ СЛЕДЕЋА ИЗДАЊА:

- календар **Даница** за 1994. годину (цена по примерку 1.000 динара)
- календар **Даница** за 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2002, 2003, 2004. и 2005. годину (цена по примерку 800 динара),
- календар **Даница** за 2006. годину (цена по примерку 800 динара),
- претплата на календар **Даница** за 2007. годину (претплата по примерку 800 динара),
- Фототипско издање **Данице** из 1826. године (цена по примерку: цепно издање 800 динара, издање са кутијом 1.000 динара),
- Историја рударства у Срба – **Старо српско рударство** – аутори: Сима Ђирковић, Десанка Кочавчић-Којић, Ружа Ђук (цена 1.000 динара).
- **Студије о Србима – Славистика – Србијска (Изабрани радови)**, Владимир П. Гутков, издавачи: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина и Матица српска (цена 800 динара).
- **Студије о Србима – Српскохрватска јуначка песма** (Максимилијан Браун), издавачи: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина и Матица српска (цена 800 динара).
- **Студије о Србима – Историја српске књижевности** (Павел Јозеф Шафарик), издавачи: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина и Матица српска (цена 800 динара).
- **Студије о Србима – Структура поезије Васка Попе** (Ронел Александер), издавачи: Вукова задужбина, Матица српска и Орфелин (цена 800 динара).
- **Студије о Србима – Говори Срба и Хрвата у Мађарској** (Предраг Степановић), издавачи: Вукова задужбина, Матица српска и Дечје новине (цена 800 динара),
- Сабрана дела Вука Степановића Каракића – **Преписка** (III, VI, VII, VIII, IX, X и XI књига), цена 1.200 динара по примерку.
- **Финансије задужбина, фондација и фондови** (Петар Ђорђевић), издавачи: Вукова задужбина и Бонарт, Нова Пазова (цена 2.000 динара).

- Милорад Радевић, **Причите илијаштас** Јована Мушкатировића 1787-1807-2007

Осветљења

- Српски културолошки национални пројекти у XXI веку
- Дејан Медаковић, Путешествија српских монаха и њихов значај за наше културу

- Небојша Дамњановић, Реаговање милитићеваца на задобијање градова без пушке
- Никола Пашић, Ревизија историје у 21. веку
- Прилози о културолошком програму Светлане Велмар Јанковић, Драгана Којадиновића, Љиљане Шоп, Војислава Чучевића, Гојка Тешића, Миодрага Матицког...
- Драган Трифуновић, Математичар Димитрије Нешић
- Зорица Јанковић, Кнез Милош у посети султану Мехмеду II 1835.
- Видојко Јовић, Јован Цвијић данас
- Алојз Ујес, Прва опера изведена у београдској цамији
- Зорица Јанковић, Први ноћни лет у историји ваздухопловства (Панчево)
- Мошо Одаловић, Лиснати ћирилица
- Катарина Граната-Савић, Кафански дух у животу старог Београда

- Никола Бура, Писци нобеловци у Београду
- Миливоје Нешић, Улице нобеловаца у Београду

Династије

- Душан Спасић, Вукановићи

Народна књижевност

- Филип Христић, Анегдоте (приредио Милорад Радевић)
- Ханс Бурке и српска народна поезија
- Милорад Радевић, Новац. Пословице и изреке (1787-1877)

Књижевност и уметност

- Ивица Тодоровић, Горопатња (песма)
- Мидраг Матицки, Прича Вука Каракића

Свештосавска чишћанка

- Нада Милошевић-Ђорђевић, Београда са светом Симеону
- Јиљана Стошић, Библијске пословице и изреке (2)

Језик

- Милка Ивић, Кад су „молери“ ви-

ћеним људима „моловали и пресликавали образ“

- Драгана Мршевић, Приче о речима

Описаније намастира

- Јован Илић, Манастир Петковића (приредио Милорад Радевић)
- Велибор Лазаревић, Манастир Коморане у Темнићу

Први српски устанак

- Милорад Радевић, Сербина Павла Соларића
- Устанак 1807 – Бој на Малајници и Битка код Сокола
- Беседа (слово) Викентија Ракића при походу из Београда на Мораву 1813 (приредио Милорад Радевић)
- Бранко Златковић, Изреке из Устанка

Срби у свету

- Србија нагалеко (приредио Мидраг Матицки)
- Радомир Батуран, Са Мораве и Мотаве
- Владан Ракић, Песме: *Шумадија у Берлину*; *Србија наг Берлином*; *Берлин*
- Коста Поповић, Живот Ђорђа Шагића (Фишера), првог Србина Американа
- Бранimir Симић-Главашки, Меморијални научни центар у Кливленду – „Никола Тесла“
- Јован Недић, Браћа Кашани у Белом Манастиру
- Ђоко Стојчић, Српски маузолеј Јиндриховице

Народно здравље

- Брана Димитријевић, Милан Јовановић Батут

Народни кувар

- Лука Грђић-Бјелокосић, Српска народна јела у Херцеговини и у Босни
- Жарко Ропушљ, Шаљивац

Астрономија

- Срђан Самуровић, Из астрономије

Задужбине

- Ђорђије Вајферт
- Сима Андрејевић Игуманов
- Дејан Медаковић, Двадесет година Вукове задужбине
- Никола Бура, 70 година од откривања Вуковог споменика у Београду

Пренумеранти

- Даница ће бити објављена у тврdom повезу, ћирилицом и биће богато илустрована.

Главни и одговорни уредник др Миродраг Матицки.

Уредница Нада Милошевић-Ђорђевић, дописни члан САНУ, и др Миродраг Матицки.

Претплатна цена **Данице** за 2007. годину је 800 динара и увећава се за поштанске трошкове који износе 30 динара по примерку. За иностранство 10 евра, односно 15 евра са поштanskim трошковима.

Уплате можете извршити на жи-ро-рачуун Вукове задужбине број **205-8530-09**. Молимо вас да по извршеној уплати јавите пуно име и презиме, адресу и занимање, да би били тачно штампани у прегледу пренумерантама.

Претплатна цена важи до краја октобра 2006. године.

М. МАТИЦКИ

Вукова Задужбина позива вас да јој приступите и да учествујете у остваривању њених програмских задатака и циљева, у духу трајних вредности Вуковог дела.

Установе и предузећа, организације и заједнице које приступе Задужбини и обезбеде улог од четрнаест хиљада (14.000) динара постају **сусртници** Вукове задужбине.

Сусртнички улог школа, манастира, културно-уметничких друштава и задужбина је најмање **три хиљаде (3.000) динара**.

Појединци који приступе Задужбини и обезбеде једнократно или у ратама износ од најмање шест стотина (600) динара постају **сусртници – задужбинар**.

Приложници Вукове задужбине постају појединци и организације ако редовно уплаћују годишњи износ за који се сами определе.

Добротвори Задужбине су појединци који уложе најмање три хиљаде (3.000) а предузећа и установе најмање тридесет хиљада (30.000) динара.

Велики добротвори су појединци који уложе најмање шест хиљада (6.000) динара а предузећа и установе најмање шездесет хиљада (60.000) динара.

Задужбински улози у страним валутама за појединце износе: 100 (сто) евра. Овим улозима стиче се статус добротвора, а већим улогом статус великог добротвора.

Поверилици Вукове задужбине, у својим срединама – установама, предузећима, организацијама и заједницама – помажу у окупљању задужбинара, представљају и ширењу Задужбине, развијају сарадње с њом и њеном напретку.

Цена листа је 50 динара. Поштански трошкови за слање листа по броју износе 10 динара.

Задужбина оснива огранке у земљи и свету, који учествују у остваривању програма Задужбине и доприносе очувању културног и духовног идентитета српског народа у духу трајних вредности Вуковог дела. Да би се основао огранак Вукове задужбине неопходно је да Задужбини приступи 25 нових задужбинара.

Задужбина у своме дому, с добродошлицом, очекује и дочекује задужбинаре и добротворе, народне посленике, писце и истраживаче, склопљаче народноглага, раднике, земљораднике и градитеље, привреднике и занатлије, учитеље и ученике, професоре и студенте.

Врата Вукове задужбине су отворена, Београд, Краља Милана 2, телефони: 2682-803 и 2683-890, факс 2685-752. Вукова задужбина има текући рачун код Комерцијалне банке број **205-8530-09**.

Карађорђе у Београду

Када су Карађорђе бирали да им буде вођа, он се опирао и бранио, нећао и одбијао, говорећи:

– Ja сам браз и љут, све хоћу како ја кажем, али нећу како други кажу. Да убијем, којекуде, хоћу, али да издам нећу. Да обесим, зачас, али да вешала да скинем сваког ко није крив или се погрешним случајем на њима нашао. Један за све, сви за једнога, па да се боримо с Турцима и њих одавде отерамо, или да сви изгинем!

О Карађорђу су многи знали све, али их је било много који га никад нису видели. Зато кад се војска окупљала надомак Београда из различних нахија и у близини видела је као јаки врт у којем се већина људи весели.

– Добро дошли, браћо моја, српски соколови! – благословио их Карађорђе лично.

Наистина је Карађорђу су многи знали све, али их је било много који га никад нису видели. Зато кад се војска окупљала надомак Београда из различних нахија и у близини видела је као јаки врт у којем се већина људи весели.

Наистина је Карађорђу су многи знали све, али их је било много који га никад нису видели. Зато кад се војска окупљала надомак Београда из различних нахија и у близини видела је као јаки врт у којем се већина људи весели.

– Добро дошли, браћо моја, српски соколови! – благословио их Карађорђе лично.